

VÅRE ROVDYR

NR.1/2023 / ÅRGANG 37

FORENINGEN VÅRE ROVDYRS TIDSSKRIFT

DER TRUETHET
TAS PÅ ALVOR

ULVEN I DANMARK: BIOLOGI,
SAMFUNN OG FORVALTNING

HVEM HAR SVIN
PÅ SKOGEN?

Forside:
Foto:
Erik Frøystein.

Bakside:
Foto:
Rune Bjørnstad.

VÅRE ROVDYR

Utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs styre

Ansvarlig redaktør
Alette Sandvik
as@fvr.no

Øvrige redaksjonsmedlemmer
Ingvild Elise Ihle
ii@fvr.no

Sats & layout
Marius Sjøli

Trykk
BK Grafisk AS
Sandefjord

Internett
www.rovdyrene.no

ISSN 0801-4728

INNHOLD

LEDER	SIDE 3
DER TRUETHET TAS PÅ ALVOR	SIDE 4
LIGG LAVT	SIDE 12
ULVEN I DANMARK: BIOLOGI, SAMFUNN OG FORVALTNING	SIDE 22
HVEM HAR SVIN PÅ SKOGEN?	SIDE 28
EN STOR TAKK TIL VÅRE MEDLEMMER SOM HAR STØTTET ULVEFONDET!	SIDE 30
FORENINGEN VÅRE ROVDYR WORKSHOP	SIDE 33
ÅRETS SPORINGSTUR	SIDE 34
ROVDYRGLEDER	SIDE 36
HØYERE LIVSKVALITET MED ROVDYR I NATUREN!	SIDE 38
ÅRSMØTET 2023	SIDE 40
ROVFUGLMOTTAKET	SIDE 42
HUBROENS SIDE FOR DE YNGRE	SIDE 43
MINNEORD FOR JOHAN STORM NIELSEN (1944-2023)	SIDE 44

50

DER TRUETHET
TAS PÅ ALVOR

60

LIGG LAVT

64

HVEM HAR SVIN PÅ SKOGEN?

66

ROVDYRGLEDER

LEDER

ER DET VIRKELIG SÅ ILLE?

Som jeg har vært inne på før, så er det trist hvor opptatt man må være av rovviltforvaltning i Norge før man begynner å fatte konturene av dette ganske unike systemet. Urovekkende mange tror at grunnen til at vi ikke har ulv, jerv eller bjørn i nærmest hele Sørvest-Norge, er at de ikke vil være her, eller at det ikke er store nok områder for de å leve på. Vel, det er nok ikke helt der det ligger. Den eneste grunnen til dette er at det skal være sau på utmarksbeite.

Og prisen som må betales for dette kommer i to varianter, den økologiske, og den økonomiske. La oss se på den økologiske først. Ulv, jerv og bjørn er funksjonelt utryddet som ynglende arter i flere fylker. Hvilken jobb kunne disse gjort nå i en tid der skrantesyken henger som en mørk skygge over villreinen og annet hjortevilt? I tillegg er nå saueparasitten Nematodirus battus påvist på villrein. Kunne det kanskje hende at disse rovviltartene kunne spilt en viktig rolle som renovatører i hjorteviltstammene? Jeg tror de fleste fagfolk på feltet ville nikke bifallende. Hva skjer med hjorteviltstammen på Vestlandet? Her flommer det over med hjort til tross for jegernes beste innsats for å få ned antallet. Kanskje kunne rovviltet vært en viktig ressurs får å få balanse i hjortestammene. Nei, rovviltet skal ikke få lov til å utføre sitt virke her, fordi vi skal ha sau på utmarksbeite. Den økonomiske biten av dette er like lite flatterende. Det er nok ikke så mange som er klar over hvor mye sauen koster det norske folk over skatteseddelen. Først så er det rene erstatninger som gis ut til saueiere for sau tapt til rovdyr. Her er det viktig å huske på at det er bare 2-3 % av alle erstattede dyr som faktisk er dokumenterte, resten base-res på skjønn, altså en meget gullkantet ordning. Det er nok at et rovdyr er observert i et distrikt, så deles pengene ut. For noen få tiår siden fantes det erstatningsordning for sau tatt av rødrev. På denne tiden tok reven mengder med sau, men når ordningen opphørte, så skjedde det noe med rødreven, den sluttet å ta sau. Videre kommer kjøtt-tillegg, i ett fylke eksempelvis så koster det

den norske stat 168 kr pr. produserte kilo kjøtt mens bonden i realiteten bare får noen få kroner kiloen i salgspris. Det er er fordi norsk sauekjøttproduksjon ikke følger frie markedskrefter. Bonden kan med andre ord produsere så mye han orker og få betalt av staten for det. For noen få år siden satt Nortura med 5500 ton med sauekjøtt som ingen ville ha. Man kan virkelig begynne å vurdere nytteverdien av denne næringen! Og det hele blir jo passe tragisk når konsekvensen er at ulv, jerv og bjørn er funksjonelt utryddet i store deler av Sørvest - Norge. At dette går ubemerket hen i det politiske landskapet er ganske skremmende, hvorfor er det ingen på Løvebakken som tør å stille spørsmål rundt dette? Har de ikke oppfattet hvor vanvittig det er, eller bare er det et bevis på hvor vernet sauenæringen er i Norge?

▼
Tor Arild Esperås, styreleder.

DER TRUETHET TAS PÅ ALVOR

AV ROAR SOLHEIM

Den 28. desember 1973 undertegnet USAs president Richard Nixon loven om truede arter, «The Endangered Species Act» (ESA). Lovens intensjon var å redde truede arter fra utryddelse når de er truet på grunn av økonomisk vekst og utvikling. Formålet var å bringe bestander opp til et nivå hvor lovens beskyttelse ikke lenger er påkrevd. Dersom en art plasseres på listen over truede arter, er Kongressens intensjon etter Høyesterettens vurdering, å hindre artens videre utvikling mot utryddelse, uansett hva det måtte koste. Loven administreres av to nasjonale forvaltningsenheter, United States Fish and Wildlife Service (FWS) og National Marine Fisheries Service.

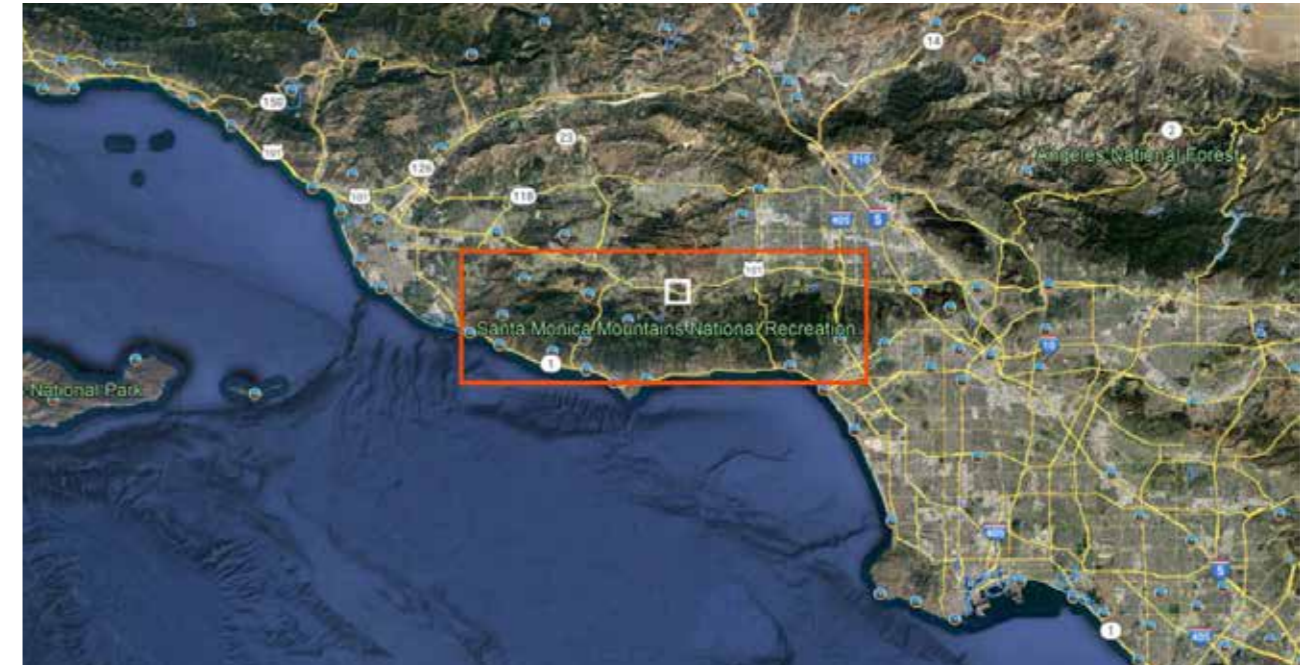
► **Der truet tas på alvor**

► Puma. Bilde tatt i Saskatoon dyrepark, Canada. Foto: Roar Solheim.

Det er flere eksempler på at amerikanerne mener alvor når arter vurderes som truet av utryddelse. Det er for eksempel satt inn store ressurser for å berge arter som kaliforniakondor, flekkugle og rødulv. Også vandrefalk og landets nasjonalfugl hvithodehavørn ble gjenstand for hjelpetiltak da ESA ble vedtatt, siden begge arter den gang var hardt rammet av miljøgifter. På 1950-tallet var det bare kjent omkring 400 par hvithodehavørn i USA (ikke medregnet Alaska). Etter at DDT ble forbudt brukt som insektgift begynte bestanden å vokse. Den 12. juli 1995 kunne man fjerne hvithodehavørna fra listen over truede arter. Dagens bestand antas å telle omkring 320.000 hvithodehavørner i de sentrale 48 statene i USA.

Både hjortedyr og store rovdyr ble forfulgt og jaktet hardt i USA fram mot midten av 1900-tallet. Etter 1960-1970 vokste bestanden av hjortedyr, spesielt hvithalehjort, og i dag finnes det anslagsvis 30 millioner hvithalehjort i USA. Hvithalehjort er ett av de viktigste byttedyrene for puma, og dette er nok en viktig årsak til at puma har rekolonisert store deler av midt-vesten, med enkelte forekomster også i de nordøstre delene av USA. Men til tross for denne økningen er noen lokale bestander truet på grunn av fragmentering av leveområder. I 1980 var det bare Everglades i Florida som hadde forekomster av puma øst for Mississippielva. Bestanden var da nede på omkring 30 dyr, og det var så få at man begynte å finne tydelige tegn på innavl. Løsningen som ble valgt var å fange åtte hunddyr

▼ Santa Monica Mountains Recreation Area, I nordvestre del av Los Angeles. Området markert med rødt rektangel på skjermdumpbilde fra Google Earth. Den hvite firkanten angir stedet hvor viltovergangen er planlagt.

i Texas og slippe dem ut i Big Cypress National Preserve. Forekomsten av puma i Texas lå såpass nært at man antok at det tidligere hadde vært sammenhengende utbredelse og utveksling av genmateriale mellom disse forekomstene. Fem av pumahunnene fra Texas fikk avkom uten innavlsdefekter. Mengden pumaer i Everglades økte raskt, og den genetiske diversiteten ble doblet. Det er anslått at det nå finnes mellom 130 og 200 ville pumaer i dette området. For å hindre framtidig innavl har man beregnet at det i framtiden trengs tilførsel av fem nye hunddyr fra Texas hvert tyvende år.

Utrolig nok lever det pumaer tett inn på en storby som Los Angeles. Medregnet forstedene er dette et område befolket av omkring 18 millioner mennesker. Langs kysten like nord for bykjernen ligger Santa Monica Mountains Recreation Area, et vernet skogområde på 620 km². Her holder flere pumaer til. Med leveområder på 170 km² for hunner og 390 km² for hanner, sier det seg selv at det ikke er plass til særlig mange pumaer i et så lite område som Santa Monica. Likevel vandret en hannpuma i 2012 litt lenger mot øst og slo seg ned i det 4,3 km² store skogområdet Griffith Park i nordenden av bykjernen. Dette er ett av de største byparkområdene i Nord-Amerika, med utsikt til Hollywood som nær-

meste nabo. Denne hannpumaen, bedre kjent som P-22, har blitt en rikskjendis og sentral i arbeidet med å skaffe penger for å redde de gjenværende pumaene i Santa Monica. De trues nemlig nå også av innavlsdepresjoner, og den lille bestanden står i fare for å dø ut.

Det finnes levedyktige bestander av puma bare omkring 30 km nord for Santa Monica, i Los Padres National Forest, et vernet område på 7689 km². Problemet er at kystskogene i Santa Monica er skilt fra Los Padres av en 8 til 10 felts bred motorvei, U.S. 101, med omkring 300.000 kjøretøypasseringer hvert døgn. Hannpumaer som har vært utstyrt med sendere har avdekket at de ikke våger å krysse denne motorveien. Kun én merket hann fant en kulvert hvor han kunne snike seg under motorveien, og foretok 42 kryssinger i løpet av ett år. Dessverre omkom denne hannen i forbindelse med en skogbrann.

Løsningen som man har kommet fram til, er å bygge verdens største viltovergang over motorvei 101. Overgangen skal være 50 meter bred, og dekke både motorveien og en lokalvei på sydsiden. Problemet er kostnadene. Prosjektet er anslått til å koste 87 millioner dollar. Det tilsvarer omkring 793 millioner norske kroner! Dersom pumaene hadde vært nasjonalt truet, kunne de føderale myndig-

► **Der truethet tas på alvor**

▼
Motorveien US 101 med planlagte viltoverganger inntegnet på skjermdump-bilde fra Google Earth. Omtegnet med utgangspunkt i figur i Pittman (2021).

hetene ha kommet inn med midler til et slikt prosjekt. California Department of Transportation (Caltrans), forvaltningsmyndighetene som har ansvaret for transport og kommunikasjon i California, har stilt seg positive til prosjektet, men har ikke midler til å gjennomføre det. Det er her hannpumaen P-22 har kommet inn. Takket være den enorme oppmerksomheten dette dyret har fått som nærmeste nabo til Hollywood, har National Wildlife Federation lansert en innsamlingskampanje for å gi områdets pumaer muligheter til å krysse motorveien og på den måten skape forbindelse med nytt genmateriale. Planen er å skaffe 80% av midlene (69 millioner dollar) fra private givere, og de resterende 20% fra ulike bevaringsfond. I mai 2021 var det allerede samlet inn 44 millioner dollar. Caltrans kunne dermed starte planleggingen med viltbroprosjektet. Det var forventet oppstart av byggingen allerede i november 2021, med planlagt ferdigstilling i 2024. I løpet av 2021/22 donerte en privat giver hele 25 millioner dollar til prosjektet, som offisielt ble startet opp i april 2022. Viltovergangen er nå døpt the Wallis Annenberg Wildlife Crossing, og skal stå ferdig i 2025. Håpet er at forbindelsen mellom pumaer i Santa Monica og los Padres da blir gjenopprettet slik at nytt genmateriale kan tilflyte området før den lille

kystforekomsten dør ut på grunn av innavl.

ET EKSEMPEL TIL ETTERFØLGELSE

Norge er som kjent et kupert land, noe som gjør at nye veier mange steder må legges i tunell gjennom fjell og berg. Dette skaper naturlige viltpassasjer, noe som er avgjørende der motorveiene ellers gjerdes inne med høye gjerder for å hindre vilt på kjørsler. Dessverre utgjør likevel vei og jernbane linjer som deler landskapet opp i mindre enheter. Dette rammer arter som har vanskeligheter med å krysse veier. Noen er langsomme og risikerer å bli kjørt i hjel. Amfibier, krypdyr og piggsvin hører med blant slike dyr. Men selv raske dyr kan ha problemer med å krysse vei og jernbane. Villreinen er en slik art.

Mange studier har vist hvordan villrein viser stor skepsis til å krysse veier over fjellområder, eller ikke våger å krysse slike strukturer i det hele tatt. I Sør-Norge er vei og jernbane de viktigste årsakene til at villreinen er delt opp og forvaltes som 24 ulike enheter (Skogland 1994). Strekningen mellom Hjerkin og Kongsvoll over Dovrefjell er et slikt område. Her ligger jernbane og hovedvei (E6) side om side, noe som har ført til at villrein bare unntaksvis har krysset området siden 1926 (Skogland 1994). Flere har foreslått at vei og

►
Villrein i norsk fjellverden – en nasjonal arv vi har et internasjonalt ansvar for å ivareta. Foto: Roar Solheim.

►
Selv om tamrein vanligvis krysser veier lettere enn villrein, som her på Nordkinhalvøya, er veier og tekniske inngrep i naturen også negative for disse dyrene. Foto: Roar Solheim.

►
Villreinen er ikke bare sentral i vår naturarv, men arten har også en viktig plass i vår kulturarv. Foto: Roar Solheim.

Kravet om restaurering av ødelagte økosystemer betyr at vi MÅ rette opp tidligere feil og ødeleggelser. Dette er et viktig insentiv for å gjenskape villreinens vandringsveier på Dovrefjell.

jernbane i dette området bør legges i tunell slik at villreinens trekkveier kan gjenskapes (Solheim mfl. 1995, Strand mfl. 2013). Et annet aktuelt område er Haukelifjell hvor ny E 134 planlegges over Hardangervidda. Her kan flere tunneller sikre villreinens vandringsveier¹.

I den nyeste oppdateringen av norsk rødliste (2021) fikk villreinen endret status fra livskraftig (LC) til nær truet (NT). Ekspertkomitéen har gitt en oversiktlig beskrivelse av artens situasjon i rapporten². I følge komitéen utgjør villreinen i Dovre/Rondane regionen (Snøhetta, Knutshø, Sølnekletten og Rondane) den mest opprinnelige bestanden av norsk villrein, siden mange av de andre forekomstene har innblanding av tamrein. Derfor er det spesielt viktig å sikre denne delen av norsk villrein. Norge har et spesielt ansvar for dette i europeisk sammenheng. Siden vi har en tradisjon med å ha USA som forbilde i mange sammenhenger, kan det kanskje være på tide å gjøre det også med hensyn til forvaltning av truede arter.

Mot slutten av fjoråret undertegnet 193 land avtalen om bevaring og sikring av biologisk mangfold. Avtalen, som ble signert under toppmøtet i Montreal i desember, har som mål at hvert land skal sikre minst 30% av sine land-, sjø- og havarealer. I tillegg skal minst 30% av alle naturområder med ødelagte eller svekkede økosystemer restaureres. Alt dette skal være oppfylt innen 2030. Dette setter store utfordringer for vår egen naturforvaltning, ikke minst fordi store deler av de vernede områdene i Norge er fjell, stein og områder med lav produktivitet.

¹ <https://villreinen.no/lang-tunnel-kan-redde-villreintrekk/>

² <https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/19057>

Kravet om restaurering av ødelagte økosystemer betyr at vi MÅ rette opp tidligere feil og ødeleggelser. Dette er et viktig insentiv for å gjenskape villreinens vandringsveier på Dovrefjell. Det blir spennende å se om norske myndigheter ser denne muligheten til å restaurere et viktig ledd i disse fjelløkosystemene.

REFERANSER

Pittman, C. 2021: The lions of Los Angeles. Scientific American 325 (3): 70-75.

Skogland, T. 1994: Villrein. Fra urinnvåner til miljøbarometer. Teknologisk Forlag. 143 s.

Solheim, R., J. H. Engan & H. J. Engan 1995: Gi villreinen en "korridor" inn i framtida! Fauna 48:90-95.

Strand, O., Flemsæter, F., Gundersen, V. & Rønningen, K. 2013. Horisont Snøhetta. - NINA Temahefte 51. 99 s.

NOEN AKTUELLE NETTSIDEREFERANSER:

<https://www.latimes.com/environment/story/2021-07-04/freeway-overpass-would-save-california-cougars-from-oblivion>

<https://eu.vcstar.com/story/news/2021/10/04/highway-101-wildlife-crossing-caltrans-eyes-early-2022-ground-breaking/5887693001/>

California breaks ground on urban wildlife crossing to span U.S. 101 (nbcnews.com)

<https://www.nps.gov/samo/learn/nature/pumapage.htm>

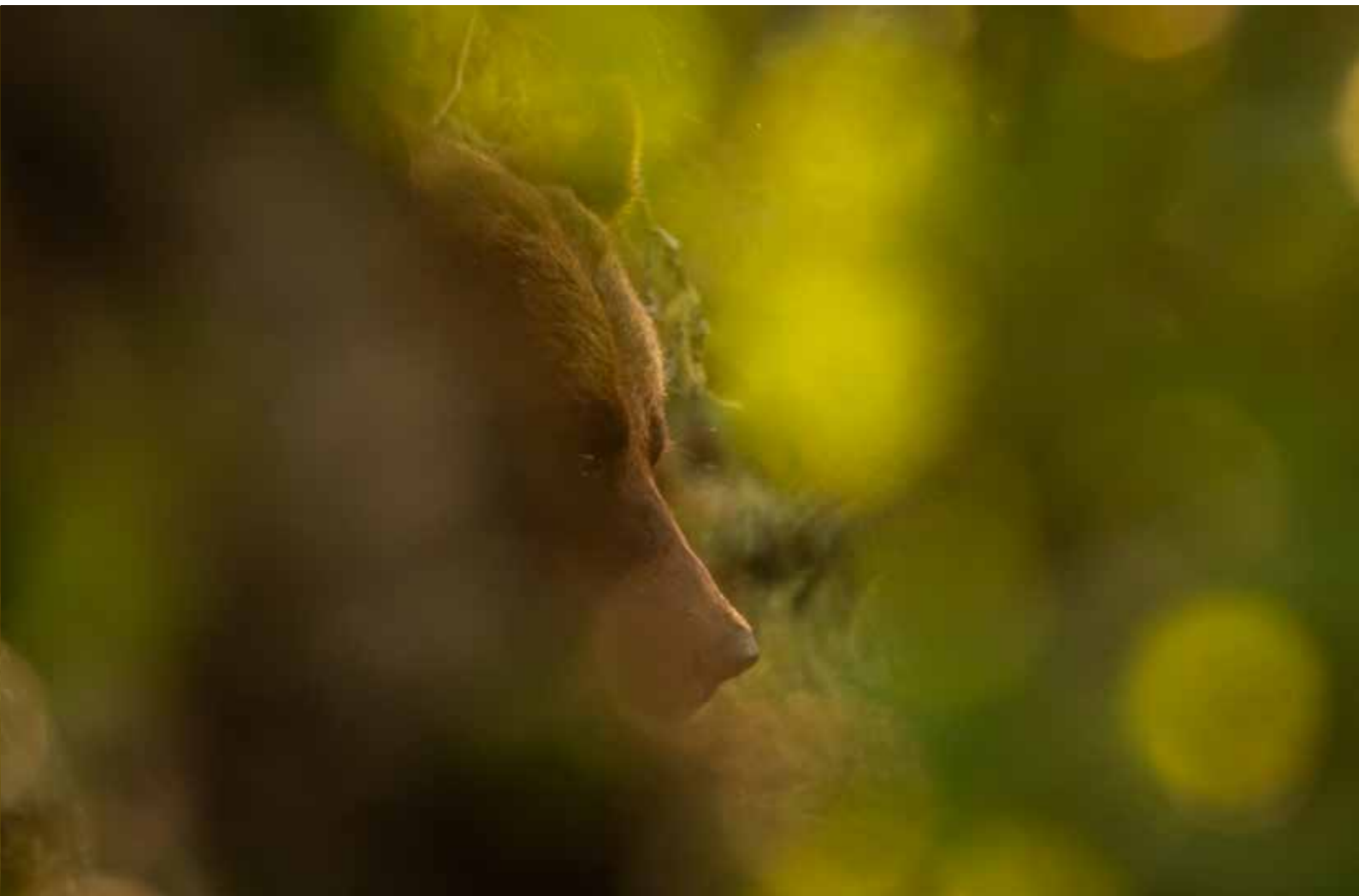
<https://villreinen.no/lang-tunnel-kan-redde-villreintrekk/>

Foto: Rune Bjørnstad.

Den høstfargede fjellbjørka gir en feiende flott innramming av den store moskusoksen. Et godt naturfototips er å bruke vegetasjonen som en innramming! Nikon D4 & 400/2,8, 1/640, f/2,8, 200 ISO.

Bjørk i motlys - inkludert brunbjørn. Et hovedmotiv blir som regel bedre med en fin og dus bakgrunn - men like ofte prøver jeg å finne en fin forgrunn som gjør hovedmotivet enda bedre. Her satt jeg i et lite fotoskjul - og prøvde å «skyte» bjørnen da den passerte bak den til dels tette vegetasjonen. Ved å bruke «lock-on-fokus» sitter fokuspunktet der den skal da bjørnen vandret bak løvverket. Nikon D5 & 600/4, 1/320, f/8, 1600 ISO.

LIGG LAVT

- Ikke i rovdyrdebatten, men når vi fotograferer

TEKST & FOTO: ROGER BRENDHAGEN

Jeg liker å bruke et lavt perspektiv når jeg fotograferer - av fire grunner: Dyrene ser meg ikke, det lave perspektivet er nevnt, jeg slipper å bære på et tungt stativ - og andre som er i fjellet ser meg ikke, slik at jeg slipper å få besøk av en nysgjerrig fotturist.

Der det passer seg bruker jeg også en stor blender og fotograferer gjennom vegetasjonen. Da får jeg det uttrykket jeg ønsker. Ta bildene dine på ramme alvor - med andre ord: gjør en rammeavtale med deg selv - om at du skal ramme inn motivene dine ute i felt!

Jeg har tilbrakt mye tid på Dovrefjell de siste femten årene - på fotojakt etter rein, fjellrev og ikke minst moskus. Jeg har tusenvis av bilder fra mine møter med disse majestetiske dyrene, men jeg er like fascinert hver gang jeg møter dem, under alle årstider. Men jeg liker dem best på vinteren - gjerne i en snøstorm og/eller i solnedgangen. Moskusen kan løpe i 60 kilometer i timen. En fotograf løper betraktelig saktere! Derfor er det viktig å ta noen forholdsregler.

Moskusen er fredfulle dyr, såfremt de ikke blir overrasket eller provosert av for nærgående

skuelystne. Det kan være livsfarlig - urdyret er tross alt utstyrt med imponerende horn og en matchvekt på 300-450 kilo og en toppfart på 60 km/t.

FOTOLEK I EVENTYRSKOGEN

Det er viktig og riktig å leke. Både fordi det morsomt og fordi det er fin måte å utvikle sin kreative fotografiske horisont. Her lå jeg på magen bak stativet mitt i noen flotte ettermiddagstimer og zoomet inn og ut mens lukkeren var åpen.

For å få en enda større kunstnerisk effekt kan du også prøve å vri på kameraet - eller bevege kamera opp eller ned mens lukkeren er oppe. Med andre ord: lek så mye du kan!

På dette motivet zoomet jeg inn fra 200mm og inn til 70mm og hadde en lukkertid på 1,3 sekunder.

På dette motivet zoomet jeg inn fra 200mm og inn til 70mm og hadde en lukkertid på 1,3 sekunder.
Nikon D850 & 70-200/2,8, zoomet fra 200mm til 70mm, 1,3 sek, f/22, 200 ISO + NISI progressivt soft gradert ND9-filter.

AFTENSTEMNING INKL. HORNUGLE

På senvinteren i fjor hadde jeg mange flotte møter med hornuglene. De var mest aktive på kveldstid – og det var noen kjølige, men spennende kveldstunder!

Etter å ha observert dem på avstand, fant jeg ut hvilke utkikk-kvister de brukte under jakten. Så etter hvert visste jeg hvor jeg kunne legge meg i skjul for å få de bildene jeg var på jakt etter.

HØY PULS – LAVT PERSPEKTIV!

Dette er en helt ufarlig buorm – så den høye pulsen kom ikke av at jeg var redd for ormen, men for å gå glipp av motivet jeg ønsket! Denne buormen bodde inne i steinmuren der jeg bodde i fjor, og hun kom ut tidlig på morgenen for å åle seg ned mot sjøen. De er lynraske når de har fått sin trivselstemperatur på rundt 20 grader, så jeg hadde ikke mange sjanser der jeg lå på magen i gresset. Buormen har fått tilnavnet «Nordens anakonda» på grunn at den hever hodet ganske så høyt når den skal rekognosere – og den bruker tungen får å «lukte seg frem».

Normalt så ligger de og soler seg tidlig på dagen for å få opp tempen. Og det er da jeg er på fotojakt etter den vakre buormen.
Nikon D5 & 400/2,8, 1/800, f/3,2, 100 ISO.

Denne kvelden lå jeg jeg stivfrossen nede i ei grøft, men så lenge ugla kom dit jeg ønsket så ble jeg varm. Med andre ord: jo mere jeg planlegger – desto mer flaks får jeg! Nikon D5, 800/5,6, 1/400, f/5,6, 3200 ISO.

HOPPENDE GLAD FJELLREV!

Jeg har ventet på dette motivet i noen år – og den som venter på noe godt, han venter. Lenge. Nok en gang er Jervenduken en god venn å ha! Fjellreven er en nysgjerrig liten krabat – og hvis han ser deg så bruker han energi på «passe på» deg og situasjonen. Ved at jeg ligger i skjul så er fjellreven trygg nok til å jakte og gjøre «sine ting», og det er nettopp det jeg vil at den skal gjøre!

Jeg har brukt mye tid på Dovrefjell – på jakt etter blant annet moskus og fjellrev. Men det er også mange andre arter som gjør dette fjellpartiet til et av mine favorittområder i Norsk natur. Fjellreven har også gjort at jeg har fått en større forståelse om hvordan det biologiske mangfoldet «henger sammen». Dette lille rovdyret er avhengig av smågnagere for å klare seg igjennom en tøff vinter. En nøkkelart i fjellet er jerven. Den er en god jeger – og gjør som de fleste mårdyr: den gemmer unna mat til dårligere tider, noe som gagnar fjellreven. Men ettersom vi skyter ut jerven – forverrer vi også situasjonen for fjellreven.

TOUCH DOWN!

Dette motivet har jeg drømt om lenge. Jeg har fotografert rødrev i mange forskjellige situasjoner – men «stupet» har uteblitt: Men den som venter på noe godt – han venter... Jo mere jeg planlegger desto mere flaks får jeg. Med andre ord: jo mere jeg vet om arten jeg skal fotografere jo større er sjansen for at jeg skal kunne få de bildene jeg ønsker. Jeg har mine faste «foto-runder» tidlig morgen og sen ettermiddag/kveld, og jeg møter gjerne på de samme dyrene dag etter dag. I et av områdene jeg er i er det også en rødrevfamilie, og på det meste har jeg sett fire rever som jakter på en åker.

Jeg satt opp et foto-skjul midt på jorden – og ventet i noen timer – og etter hvert kom reven nærme nok og startet sin jakt på en mus. Han bommet på musen – men jeg fikk en fulltreffer på jakten! Nikon D5 & 800/5,6, 1/1000, f/6,3, 1600 ISO.

Jeg lå under en Jervenduk og ventet ut situasjonen, og når jeg så fjellreven ble stående og stirre ned på bakken og vri hodet frem og tilbake så skjønte jeg at den var i «jaktmodus». Han fikk mus – og jeg fikk drømmemotivet! Nikon D5 & 800/5,6, 1/1600, f/6,3, 800 ISO.

Fjellreven har også gjort at jeg har fått en større forståelse om hvordan det biologiske mangfoldet «henger sammen». Dette lille rovdyret er avhengig av smågnagere for å klare seg igjennom en tøff vinter.

Her lå jeg på en liten «flåte» av isopor slik at jeg kom helt ned mot havoverflaten. Det var kaldt i vannet, men ved hjelp av dykkerdrakt og adrenalin holdt jeg varmen! Nikon D800 & 70-200/2,8 @200mm, 1/800, f/2,8, 320 ISO.

Jeg har fortsatt vondt i ryggen etter seks timer liggende på magen, men det var verdt enhver muskelkrampe i rygg og nakke!. Nikon D5 & 200-400/4 @400mm, 1/4000, f/9, 800 ISO.

ISBJØRN

Jeg har vært på Svalbard fem ganger - og på min siste ekspedisjon for noen år siden så vi 26 isbjørn i løpet av tre uker. Isbjørnen er godt tilpasset livet på den arktiske pakkisen, nært land og på øyene. Her bor de sammen med dyr som ringsel, fjellrev, narhval, hvit-hval og millioner av trekkfugler. Imidlertid er det varmere klimaet med minkende havis en stor trussel for isbjørnen. Den største trusselen i dag, når jakten er regulert, er den globale temperaturøkningen og ulovlig jakt. I mai i år reiser jeg tilbake til Svalbard på en ny ekspedisjon - og jeg håper på mange nye møter med disse majestetiske dyrene!

BADE-BJØRN

Det er ikke bare vi mennesker som liker å bade når det er varmt ute!

Denne bjørnen traff jeg i Finland i fjor sommer - etter flere dager med varme dager hoppet den ut i skogtjernet og svømte rundt for å avkjøle seg - og for å fjerne insekter i pelsen. Jeg har sett bjørn i hemmelige trakter - men skal en komme tettere på, så er det fotoskjul som gjelder. Jeg lå ved et skogtjern og ventet oghåpet på at bjørnen skulle ta seg en avkjølende svømmetur.

Jeg har ikke vært på Dovrefjell hver gang det har vært fullmåne - men det har vært mange bomturer i de ti årene jeg har prøvd. Noen av gangene Yr meldte fine forhold og klarvær - satte jeg meg i bilen og kjørte 30-40 mil og kom opp til lavt skydekke og tåke. Men som oftest var forholdene flotte - men da manglet fjellreven ... Nikon D4 & 200-400/4 @400mm, 1/100, f/4, 800 ISO.

FULLMÅNE PÅ DOVREFJELL

19. september i 2013, kl. 19.52. Denne datoen kommer jeg alltid til å huske. Inne i mitt hode er det mange bilder. Noen har jeg tatt - og atter andre har ennå ikke «kommet ut». Men akkurat denne dagen ble ti år med venting premiært. Ettertrykkelig! Motivet jeg drømte om var å få fjellreven under - eller i fullmånen om du vil.

PÅ VENT

Å fotografere fjellrev er ikke enkelt. Som fotograf vil man nærmest mulig fjellreven - fjellreven ønsker fotografene lengst unna. Det blir derfor en viktig avveining av oss som fotografer hvor tett på - og hvor lenge vi oppholder oss ved hi-områdene. Ved flere av de mest kjente hi-lokalitetene har det vært et stort trykk av naturfotografer som

har overnattet i telt kun meter fra hiet - og bruker flere dager i samme område. Derfor er det viktig å informere hverandre om hvor grensen går fra å være observatør til å bli en «invadør». Jeg synes det er bedre å komme med velmenende råd - enn en dirrende pekefinger og uthenging på sosiale medier.

MOTLYS

Jeg er glad i å bruke motlys når jeg fotograferer - men jeg liker meg også godt når det er «baklys», det vil si at kun bakgrunnen er belyst av et fint kveldslys - eller at kveldslyset skinner gjennom bartrærne i bakkant. Det kan være utfordrende å få rett eksponering i slike situasjoner, men jeg pleier å underekspone et til to trinn, og heller dra opp «shadows» i Lightroom for å hente opp litt mere lys på hovedmotivet.

Nok en gang så er det spennende å tenke nytt! Og i fjor designet jeg «Rogers ørnetrapp» - en smart trapp som henges på utsiden av båten, slik at jeg kommer meg helt ned i høyde med havoverflaten!
Nikon D5 & 70-200/2,8 @95mm, 1/5000, f/7,1, 800 ISO.

ØRNETRAPPEN

Havørnen har egentlig et misvisende navn. I de siste årene har jeg fotografert dem på Dovrefjell og i andre fjell - og skogsområder som ikke er synonymt med «hav». Er det store sjøområder med tilgang til mat - så kan de hekke også der.

Denne havørnen er fotografert hos min gode venn Per Einar Rekdal ved Rekdal, som tilbyr guiding for de som ønsker å se - og fotografere havørnen. Jeg holder 4-6 workshoper her i året, for ivrige naturfotografer.

Og det er fantastisk og se denne store fuglen komme flygende for å fange en fisk! Først sirkler den over båten noen ganger før den stuper ned mot fisken som ligger i havoverflaten. Og det går fort! Men med litt trening så klarer man å "lese" ørnens bevegelser - og når den tenker på å stupe ned etter fisken. Med en rask lukkertid og en stødig kameraføring så går det bra ni av ti ganger.

FOTOSKJUL

En utfordring i mange fotoskjul er at kameragluggen er «midt på veggen». Med andre ord - det blir vanskelig å få et lavt perspektiv. Jeg holder mange workshop hos Lassi Rautiainen i Finland - og de siste årene har vi lagd flere små enmannsskjul som har kameragluggen helt ned på bakkenivå. Da får jeg den vinkelen jeg ønsker - og jeg kan fotografere «gjennom» gresset og buskene i forgrunnen, og ved å bruke en stor blender kan jeg «viske bort» både for - og bakgrunn etter ønske. Skal du lage ditt eget fotoskjul så er det viktig å tenke på for - og bakgrunn. Og ikke minst: lag et hull nede på bakkenivå!

BJØRNEBOKSEN

En annen god idé jeg fikk i fjor var å lage en bjørneboks. Det vil si en liten boks som er laget i stål som tåler en støyt. Ettersom jeg putter inn en Nikon D5 og 14-24/2,8 inn i bjørneboksen så er det fint at den tåler litt røff behandling.

Her lå jeg på magen i fotoskjulet og fikk et fantastisk spennende nærmøte - sett gjennom min Nikon D5 & 800/5,6, 1/250, f/8, 1900 ISO.

Her sitter jeg inne i et lite fotoskjul omlag 7 meter fra bjørnen - og bjørneboksen. Jeg bruker en radiosender (PocketWizzard) til å fyre av kameraet.
Nikon D5 & 14-24/2,8 @14mm, 1/400, f/9, 6400 ISO.

ROGER BRENDHAGEN

Roger Brendhagen er født i 1968 i Oslo, men oppvokst i landlige omgivelser på Hedemarken. Med sine 300 reisedøgn i året har han hele verden som sin arbeidsplass. Han er tilknyttet Nikon som fotograf - og er Nikon Ambassadør. Roger er medlem av Norske Naturfotografer / NN. Han har lang erfaring som naturfotograf med artikler og bilder i Vi Menn, Aftenposten, Dagbladet og A-magasinet, i tillegg til en rekke europeiske aviser og magasiner. Han har hatt flere fotoutstillinger de siste årene - med motiver fra Antarktis i sør til Svalbard i nord.

Følg hans arbeid på:

www.brendhagen.com
www.instagram.com/roger_brendhagen
www.facebook.com/roger.brendhagen
www.facebook.com/photographerbrendhagen
www.youtube.com/user/MrBrendhagen

ULVEN I DANMARK: BIOLOGI, SAMFUNN OG FORVALTNING

AV PETER SUNDE, PROFESSOR, AARHUS UNIVERSITET, INSTITUT FOR ECOSCIENCE

Note: Forfatteren forsker og overvåker den danske ulvebestanden, og gir råd til de danske myndigheter i ulvespørsmål, og er derfor politisk nøytral i forhold til forvaltning av ulv. Artikkelen skal leses som en tilstrebet objektiv beskrivelse og analyse av bestands- og forvaltningssituasjonen for ulv i Danmark. Ytterligere informasjon om den danske ulvebestanden kan finnes på www.ulveatlas.dk

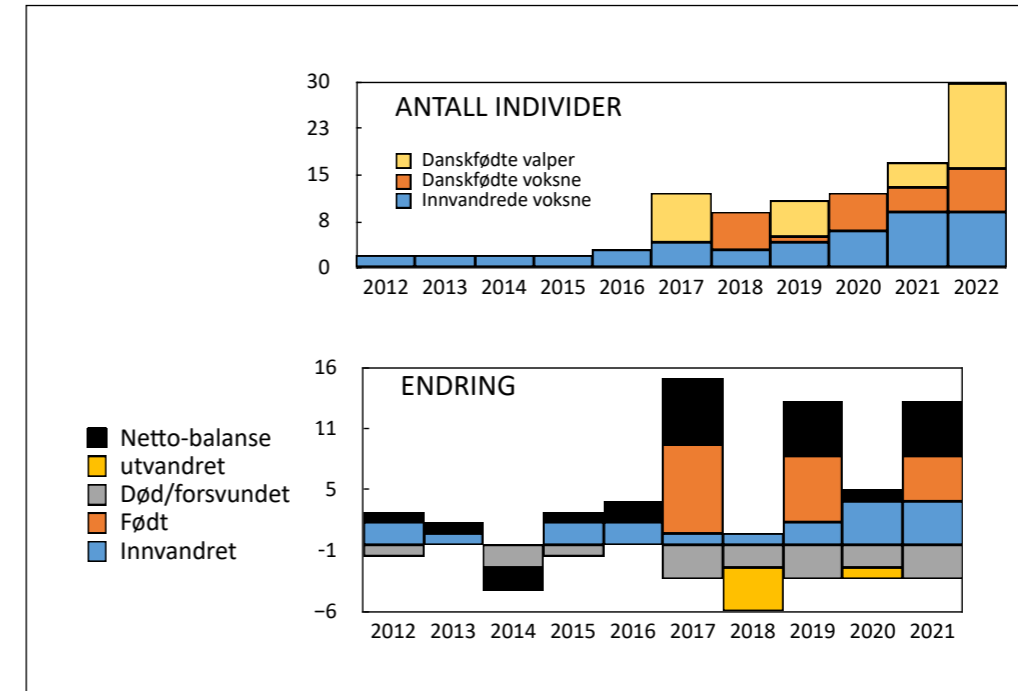
Den danske ulvebestand ble i mars 2023 vurdert til 29 dyr, inklusiv 5 par. Dette er en fordobling i forhold til 2022, og antallet forventes å stige i årene som kommer. Sammenlignet med Norge, lever alle ulvepar i utpreget kulturlandskap bestående av plantet skog og hei omgitt av innmark og bebyggelse. I denne artikkelen beskrives hvordan det nå er en fast bestand av ulver i ett tettbefolket land som Danmark, hvilke utfordringer det gir, og hvordan disse håndteres forvaltningsmessig og politisk.

Det ryddet forsidene på alle danske medier da det i desember 2012 ble offisielt kunngjort at et ulvelignende dyr som var blitt observert og siden funnet død tidligere på året, faktisk var en ulv. Det var da 199 år siden en ulv sist var blitt observert – og skutt – i Danmark (1813). Svært få hadde forutsett at det igjen skulle bli mulig å treffe på ulver i et så tettbefolket land som Danmark hvor over 60 % av landarealet er oppdyrka. Pressemeldingen fra de danske myndigheter kunne da også beroligende konstatere, at det hadde vært tale om en enslig streifer som nå var død, men tok samtidig det forbeholdet, at siden ulvebestanden i Tyskland var stigende, var det mulig at det ville gå mindre enn 199 år før den neste ulven dukket opp i Danmark. Dette siste viste seg fort å være sant: To uker senere, i romjula 2012, ble en ny ulv fotografert fra et stuevindu, og i februar ble en sauebesetning angrepet av ulv tre netter på rad. På få måneder var Danmark blitt til et ulveland, og har vært det siden.

I skrivende stund antas det å være 29 ulver i Danmark, herunder fem par. Dette er en dobling i forhold til samme tidspunkt i 2022,

hvor antallet ulver ble vurdert til om lag 15, herunder tre par. Antallet forventes å øke ytterligere i 2023, hvor minst tre av de fem nåværende par forventes å reproducere. Alt dette skjer på et areal (Jylland) som er marginalt større (29.778 km²) enn det tidligere Hedmark fylke, med mye høyere befolkningstetthet (87 per km²) og landskapsutnyttelse (61 % landbruk, 12 % bebygget) og mye mindre skog (13 %) og andre former for ikke-utnyttet natur (10 % hede) enn i de fleste kommuner i Norge.

Bestandsutviklingen i Danmark tilsvares av tilsvarende bestandsoppbygninger i andre deler av Sentral-Europa såsom Tyskland og Nederland. Fra et skandinavisk perspektiv er det åpenbare spørsmål, hvordan dette i det hele tatt er mulig for ulver å leve i slike kulturlandskap, hvilke problemer det medfører for samfunnet og hvordan de løses. Det korte svaret, er at ulver biologisk greier seg veldig bra i det danske kulturlandskapet, men at tilstedeværelse av ulv ikke er uten konflikter. Langt ifra.

Figur 1. Antall identifiserte ulveindivider registrert i Danmark i løpet kalenderårene 2012-2022 (øverst), samt hvor mange som er innvandret fra Tyskland, utvandret til Tyskland, født eller er enten døde eller forsvunnet etter sist være observert i Danmark, 2012-2021 (nederst). Da en ulv skal ha blitt borte i et år før den erklæres forsvunnet (formodet død) er balansen for 2022 enda ikke oppgjort.

ULVENS INNVANDRINGS- HISTORIE OG BIOLOGI I DANMARK

Ulvens innvandring til Danmark skyldes bestandsekspanjonen i Tyskland, hvor ulven ynglet første gang i 2000 og hvor bestanden har vokset eksponentielt fram til 2015 og fortsatt stiger. Da hannulver oftere foretar lange spredningsvandringene enn hunnulver, var de første seks genetisk identifiserte individer alle hanner. Disse hannulvene ble typisk sporet gjennom noen måneder eller år før de forsvant igjen. Da disse ulvene var stasjonære, er det ganske så sikkert at de døde i Danmark. Fra 2012 til 2016, innvandret det årlig 1-2 hanulver fra Tyskland og like mange forsvant (Figur 1). Den først ulvetispa innvandret i 2016 og dannet raskt par med en annen hannulv som var innvandret samme året. Paret fikk 8 valper året etter, men begge voksne forsvant i løpet av det følgende året. De overlevende valpene (en ble filmet skutt av en lokal grunneier i april 2018) utvandret, men en av tispervalpene vendte etterfølgende tilbake til reviret hvor hun i november 2018 fikk selskap av en hannulv innvandret fra Tyskland. Dette paret fikk seks valper i 2019. Våren 2020 forsvant hannen og det ble ikke observert valper den sommeren. Tispa dannet raskt par med enda ny hann, men sommeren 2021 forsvant begge voksne uten at det ble observert valper det året heller. Den høye forsvinningsrate av ulver i dette reviret og i resten av Danmark kan ikke forklares biologisk, og skyldes trolig ulovlige etterstrebelse. Hadde det ikke vært for en fortsatt innvandring av nye ulver fra Tyskland, ville den første bestandsetablering ha dødd ut pga. høy dødelighet og underskudd av hunddyr.

Den nåværende vekstfasen startet med et nytt par (danskfødt hann, tyskfødt hunn) som fikk fire valper (alle tisper) i 2021 og seks i 2022, samt et annet par (danskfødt hunn, tyskfødt hann) som fikk minst 8 valper i 2022. Det første paret har kjerneområde i et inngjerdet privateiet skogsområde og det andre i et militært øvelsesterreng. Disse reproduksjoner betyr, at enslige hannulver som har hevdet revir i flere år nå finner maker. Samtidig er det indikasjoner på at forsvinningsraten etter 2021 har vært lavere enn tidligere. Til sammen vil dette kunne bety at antallet av ulver i Danmark vil kunne vokse raskt i de neste par år.

Habitatmodeller tilsier at det med ulvenes nåværende habitatpreferanser vil være plass til over ti familiegrupper, men den presise økologiske bæreevne er vanskelig å forutsi, da vi ikke vet hvor nære folk ulver kan tilpasse seg å leve.

Så langt er det intet som tyder på at ulver i Danmark er mindre sky overfor mennesker enn ulver i andre land å dømme ut fra døgnaktivitet (basert på viltkameradata) og reaksjoner når de blir forstyrret av mennesker. Ulver velger også konsekvent å etablere revirer der det er mest skog og hei, mye hjortevilt og få mennesker. Fordi det knapt nok finnes plasser i Danmark som ligger lenger enn en kilometer til nærmeste hus (Figur 2), er ulvene imidlertid nødt til å leve relativt nær innpå bebyggelse og blir nesten daglig observert når de krysser over åpent terreng mellom skogsfelt.

Det har enda ikke blitt foretatt systematiske diettundersøkelser av ulver i Danmark, men overfladiske inspeksjoner av ekskrementer

► **Figur 2.** Luftfoto (GoogleMaps) av den sentrale delen av Danmarks første ulverevir i Stråsø Plantage i Vestjylland. Bebyggelse er spredt i landskapet.

(som innsamles systematisk med henblik på DNA-registrering) indikerer at dietten domineres av hjortevilt presis som i Tyskland og Polen.

Leveområdene for ulvepar har ut fra observasjoner og et enkelt GPS-merket individ, hatt en utstrekning på mellom 100 og 300 km², hvilket indikerer bra tilgang på byttedyr.

SAMFUNNMESSIGE IMPLIKASJONER

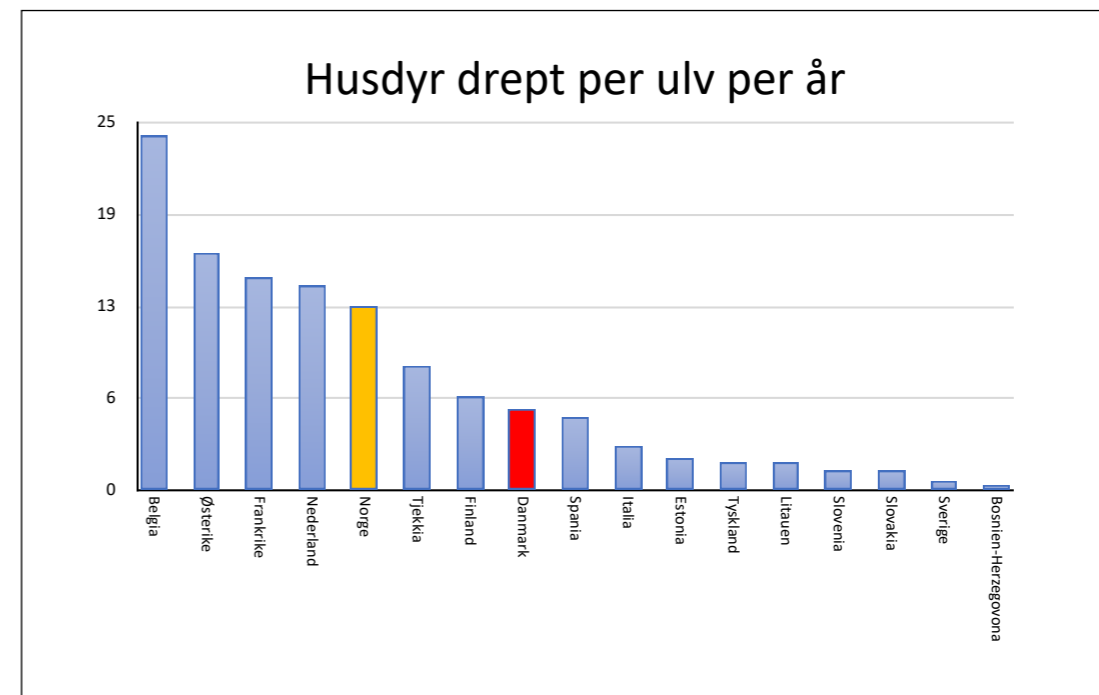
Som i andre land kan de samfunnsmessige implikasjoner av ulver i Danmark kokes ned til tre ulike problemstillinger: (1) jaktinteresser, (2) angrep på husdyr og (3) utrygghet omkring ulvens farlighet.

Jaktinteresser knytter seg især til hjort, hvor hovedbekymringer går på at ulven skal redusere bestandene eller det høstbare overskuddet til jegerne. Rent objektivt, er dette problemet antakelig ikke veldig alvorlig, da det i mange områder i de seneste årene har vært problemer med å nedlegge tilstrekkelig med kalver til å hindre bestandene av hjort i å vokse seg for store. I disse områdene kan ulver i prinsippet bli en hjelp til å regulere hjortebestandene. Om ulver på sikt kommer til å ha en egentlig bestandsregulerende rolle er uklart, og noe som bør forskes på.

Som i andre land angriper ulver husdyr, først og fremst sauer. Stort sett alle genetisk identifiserte ulver har tatt husdyr, og vår forskning har dokumentert at det som avgjør hvor ofte ulver i Danmark og Nordtyskland dreper sauer, er tettheten av ubeskyttede sauer der ulvene befinner seg til enhver tid. Da det ikke finnes utmarksbeite i Danmark, er det rent

teknisk relativt enkelt å forebygge angrep ved å oppsette ulvesikrede gjerder som skal være 110–120 cm høye og ha en nederste strømførende tråd høyst 20 cm over jorda. Slike gjerder er imidlertid dyrere enn vanlige gjerder og krever vedlikehold da en må å slå gresset under den nederste tråden. På visse arealer er løsningen derfor enten uforholdsmessig dyr eller teknisk umulig pga. terrengforhold. Dette har betydd at sauebeite på visse naturarealer, der sauene foretar «naturpleie» av for eksempel lyngheier, er blitt omlagt til andre beitedyr som er mindre utsatte for ulveangrep eller helt oppgitt.

Siden 2014 har det vært mulig å få økonomisk tilskudd til forebyggende tiltak innenfor «ulvesoner» som juridisk har vært definert som soner hvor det er konstatert minst en stasjonær ulv og tre angrep på husdyr. Per nå er det to slike ulvesoner, og bare to av de fem ulvepar er innenfor disse soner. Denne nåværende ordning, hvor det først kan opprettes ulvesoner etter tre angrep, har da også blitt kritisert for å være for passiv og utilstrekkelig fremfor et system hvor tilskudd til forebyggende tiltak bygger på skjønn av den konkrete risiko frem for å avvende tre husdyrangrep. I tilfelle av mistanke om ulveangrep kan husdyreiere ringe til en ulvetelefon og tilkalle en ulvekonsulent fra Naturstyrelsen (som best kan sammenlignes med Statens Naturopsyn i Norge) som hurtigst mulig vil besiktige dyrene, ta DNA-prøver, samt vurdere om det kan ha vært ulv. Full erstatning utbetales om det vurderes som mer enn 50% sannsynlig at det er tale om ulveangrep.

► **Figur 3.** Antall husdyr registrert drept per ulv per år i 2021 i forskjellige europeiske land, basert på data fra LCIE (<https://rm.coe.int/inf45e-2022-wolf-assessment-bern-convention-2791-5979-4182-1-2/1680a7fa47>).

I 2022 ble det utbetalt 381.155 DKK (582.630 NOK) i erstatning for 32 ulveangrep på i alt 161 husdyr, dvs. om lag ett angrep og fem drepte husdyr per ulv. Dette er omtrent på nivå med gjennomsnittet for Europa og lavere enn i Norge (Figur 3). Det har til dags dato ikke blitt dokumentert angrep på hunder.

Som i Norge angis frykt for ulver som et problem for mange beboere i områder med ulv. I den forbindelse skal nevnes at ulver i Danmark lever mye tettere på bebyggelsen enn i Norge, og derfor også ofte observeres svært nær bebyggelsen rett og slett fordi det bor folk overalt i landskapet. Særlig kvinner og foreldre med mindre barn uttrykker ofte engstelse. Som allerede nevnt har det så langt ikke vært registrert ulver som har utvist tegn til manglende skyhet, og det er prosedyrer for hvordan slike ulver skal håndteres når det skjer. Dette endres ikke ved at en del folk fortsatt synes det er nifst å ha ulv rett utenfor døra.

FORVALTNING OG POLITIKK

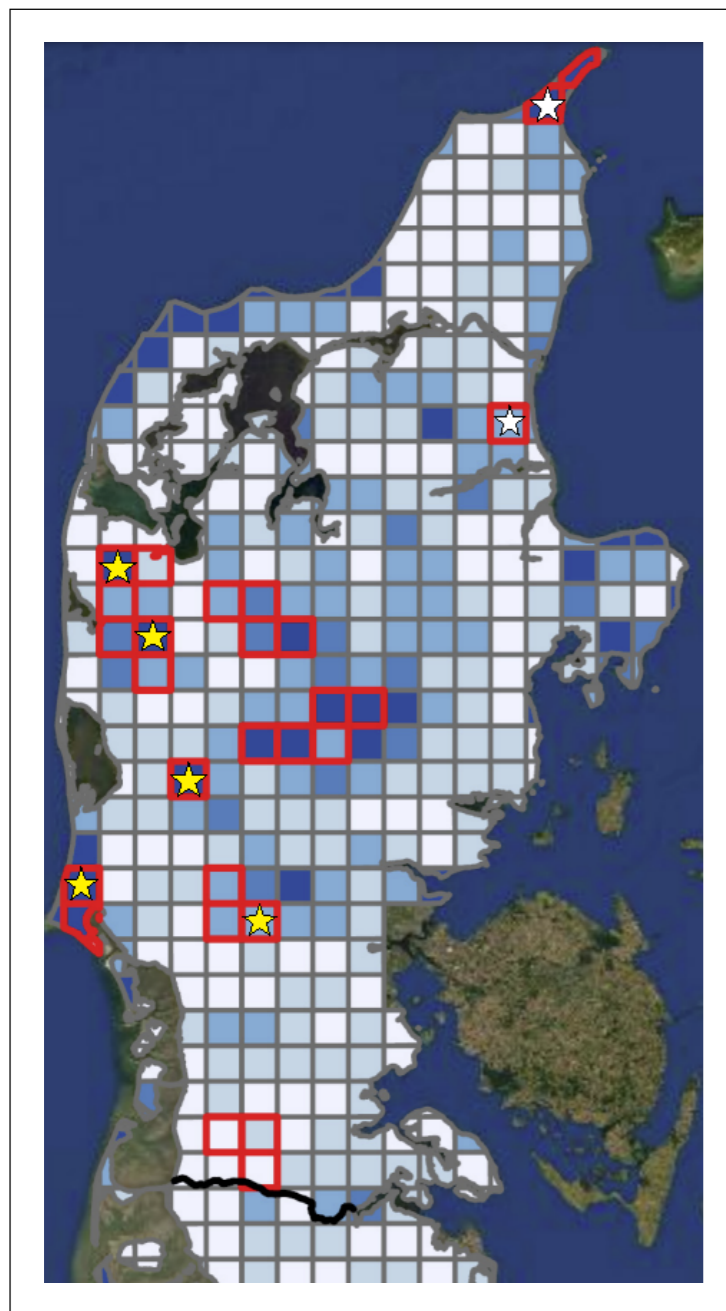
Som det kom frem av innledninga, var de danske myndigheter i 2012 ikke forberedt på plutselig å skulle forvalte et topprovdyr. Som en kan forvente, måtte myndighetene i starten derfor improvisere når det gjaldt å informere befolkning og avhjelpe konkrete problem, f.eks. i forbindelse med husdyrangrep. Som i andre land med store rovdyr har forvaltninga måttet operere i et til tider ampert politisk klima, med mye av de samme verdipolitiske fronter som også har gjort seg gjeldene i Norge. Myndighetene og det danske forvaltningsrådet (er rådgivende organ for regje-

ringa i viltforvaltnings spørsmål, bestående av medlemmer fra alle større NGOer med interesse for viltforvaltning: jegere, landbruk, skogbruk, naturvernere osv.) reagerte imidlertid ganske raskt på den nye utfordringen. En dansk forvaltningsplan for ulv ble utgitt i 2014 og en nasjonalt finansiert bestandsovervåking ble etablert i 2017.

På grunn av EU-lovgivningen så er ulven totalfredet. Det er derfor ikke mulig å innføre bestandstak på ulver, men det er lov å felle identifiserte problemindivider, f.eks. ulver med avvikende, problematisk atferd. Fra politisk og forvaltningsmessig side har strategien derfor vært å avbøte de negative samfunnskonsekvenser av ulver gjennom forebygging, kompensasjon for tap, samt opplysning. Til nå har ingen ulver kunnet defineres som «problemulver» ut fra gjeldende regler.

Især i de første årene etter at ulven begynte å opptre i landet var det et stort behov for informasjon bunnet i bekymring. Etterhvert som årene har gått så kan det virke som om mange borgere har venet seg til at ulver nå er en del av naturbildet i Jylland, men det er også et faktum at det på lokalt plan oppstår et stort behov for informasjon og å få myndigheter og politikere i tale hver gang ulvepar etablerer seg i et nytt område.

Prosessene har ikke vært uten frustrasjon og kritikk av myndighetene. Gjennomgående kritikkpunkter har vært at sentrale myndigheter og miljøvernministeren har vært for passive og byråkratiske når det gjelder å gi praktisk og økonomisk støtte og «ta lokalbefolkningen på alvor». Kritikken går med andre ord både

Habitategnethetskart for ulv basert på hvilke kvadrater (10x10 km) hvor det har vært revirhevdende ulver 2013-21. Jo dypere blåfarge, jo større sannsynlighet for at ulver vil etablere revir ut fra landskaps-sammensetningen (<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fevo.2022.783027/full>). Gule stjerner angir ulvepar og hvite stjerner enslige revirhevdende hannulver per mars 2023.

FRAMTIDA?

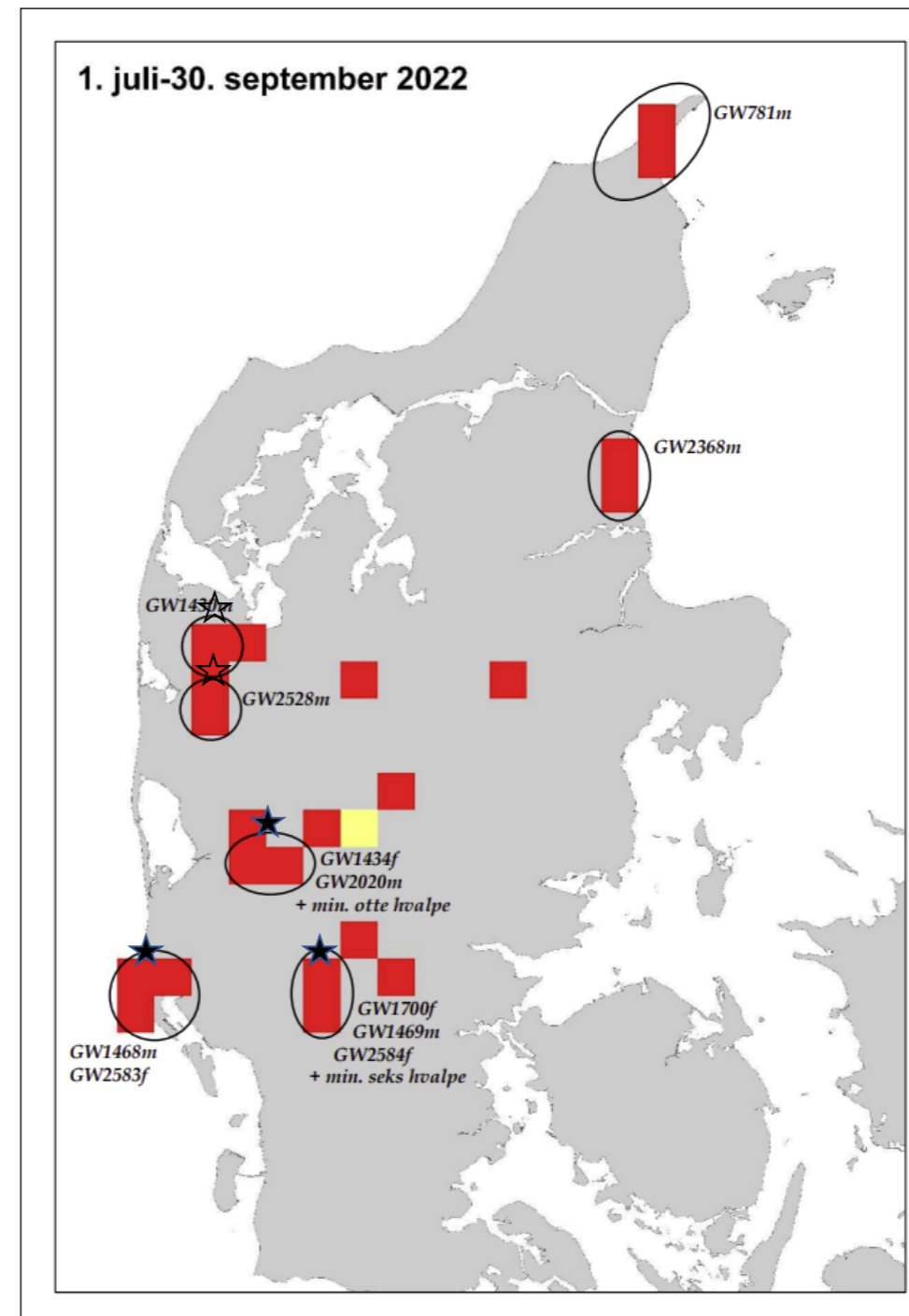
Den aktuelle bestandsveksten har naturligvis avfødt spørsmål om hvor mange ulver som det egentlig er plass til i Danmark, hvilke konsekvenser dette vil få for samfunnsinteresser, samt om bestandsregulering skal innføres om det blir lov.

Fra biologisk hold er det vanskelig å forutsi hvordan bestanden vil utvikle seg, hvor mange plasser ulver vil etablere seg, hvilke faktorer som – i fravær av politisk besluttet bestandsregulering – i siste ende vil regulere ulve-

bestanden. En mulighet er økt dødelighet pga. ulovlig etterstrebelser, en annen er at mattilgangen setter grensen (økologisk bæreevne). Om dette i gitt fall også vil bety lokale nedganger i bestander av hjortevilt er usikkert.

Selv om det er politiske krefter som på EU-plan prøver å få lempet den nåværende svært strenge artsbeskyttelsen, slik at det skal bli mulig å innføre et bestandstak for ulver i Danmark og resten av Sentral-Europa, er det neppe noe som blir endret foreløpig. I gitt fall trengs det å utvikles pålitelige bestandsmodellverktøy til å sikre at en eventuelt fremtidig regulert ulvebestand i Sentral-Europa forblir demografisk og genetisk levedyktig. Resten er politikk.

på for stor avstand fra forvaltning til befolkning, unødvendige byråkratiske regler og manglende ressurser til å håndtere de konkrete problemene. Frustrasjonene forsterkes sannsynligvis også av til tider urealistiske eller ukonstruktive meldinger fra politikere, som myndighetene av juridiske (bestandsregulering) eller praktiske årsaker (f.eks. at ulvene skal gjerdes inne i mindre naturområder) ikke kan levere på. Rent politisk, ønsker flere partier i folketinget at ulven om mulig skal reguleres så langt ned i antall som mulig, og fire skiftende miljøvernministre (2016-2022) har i forskjellig grader uttalt offentlig, at de helst skulle ha vært fri for ulver i landet. I tillegg til dette kommer de debatter som føres mellom borgere og foreninger for og mot ulv i medier og på sosiale fora.

Fordeling av sikre (rød) og mulige (gul) observasjoner av ulv i Danmark ved den seneste kvartalsrapport (3. kvartal 2022) fra den danske ulveovervåkinga (www.ulveatlas.dk). Ett kvadrat er 10x10 km. Revirhevdende ulver er innrammet og angitt med ID-nummer. På figuren er siden med stjerner angitt de fem ulvepar per mars 2023. De to gjennomsliktige stjerner angir par som er etablert mellom desember 2022 og februar 2023.

I overskuelig tid framover, er de eneste redskaper i den politiske og forvaltningsmessige verktøykasse å øke beredskap og avsette mer ressurser til å forebygge skader og konflikter (ved husdyrangrep) og kompensere for de skader som skjer. I motsatt fall, vil konflikt-nivået antakelig øke betydelig.

I mars 2021 fremsatte Vildtforvaltningsrådet i enighet et forslag til ny adaptiv forvaltningsplan, bestående av en pakke på 42 konkrete forslag som skal forebygge kon-

flikter (https://vildtforvaltningsraadet.dk/media/221494/vildtforvaltningsraadetets_for-slag_til_adaptiv_forvaltningsplan_for_ulv_i_danmark_2021.pdf). Den daværende miljøvernminister har siden gjennomført tre eller fire av disse. I desember 2022 fikk Danmark ny regjering og ny miljøvernminister. Om den ny minister vil gjennomføre ytterligere forvaltningstiltak, gjenstår å se.

HVEM HAR SVIN PÅ SKOGEN?

AV KETIL SKOGEN, SENIORFORSKER, NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING

Villsvinet står på Artsdatabankens «fremmedartsliste» og er erklært uønsket i Norge. Mattilsynet og Miljødirektoratet har laget en forvaltningsplan som har som mål å holde bestanden så liten som mulig. Det anses umulig å utrydde arten helt, selv om myndighetene mener at det hadde vært det beste.

Da villsvinet først dukket opp i Østfold, var det uenighet om hvordan det skulle forvaltes. Både jegere og grunneiere ønsket svinet velkommen. I Europa er villsvin et populært jaktbytte; et som norske jegere reiser langt og betaler dyrt for å få jakte på. Men landbruket og Mattilsynet så annerledes på det: Villsvinets framferd på bøndernes jorder er et problem i mange land. Dessuten har det lenge vært frykt for spredning av sykdommer fra villsvin til tamsvin. Afrikansk svinepest er en alvorlig sykdom som kan påføre landbruket store tap. Noen skogeiere bekymret seg for skader på skogbunnen som villsvin roter opp, og sluttet seg til motstanderne. Anti-villsvin-bevegelsen ble raskt dominerende. Selv om en del jegere og rettighetshavere nok fortsatt ser positivt på det nye tilskuddet til norsk fauna, har de for det meste stukket pipen i sekk.

Skjønt nytt tilskudd? Det har ikke vært villsvin her på lenge, det er så. Men de var her for tusen år siden, og de ble ganske sikkert utryddet av mennesker. I Sverige holdt de ville svina stand til 1600-tallet. Både i Norge og Sverige, men særlig i Sverige, har villsvin siden blitt holdt i hegn der adel og rikfolk kunne jakte på dem. De som er her i landet nå, stammer fra dyr som har rømt fra hegn i Sverige. Riksdagen besluttet i 1987 at villsvin er en naturlig svensk art med en lang historie i landet. Derfor forvaltes villsvin ut fra samme logikk som andre jaktbare arter.

Det er altså en art som ble utryddet av men-

nesker som nå kommer tilbake, og svina krysser grensen på egne bein. Ringer det noen bjeller? Andre arter som har kommet fra Sverige og skapt brudulje? Nettopp. Ulven dukket opp igjen bare litt før villsvin, men det er en viktig forskjell, og den har blitt villsvinas ulykke.

Norsk lov slår fast at arter som sprer seg hit på naturlig vis ikke kan betraktes som «fremmede». At der er nye er ikke nok, hvis de ikke har blitt spredt – tilsiktet eller utilsiktet – av mennesker. Det gjelder også arter som aldri har vært her før (ta varmt imot gullsjakalen, som er på vei nordfra). Men villsvinet har vært her før, og er likevel erklært uønsket. Nå hører vi bare om avlingsskader og smittespredning, men den juridiske åpningen for å bekjempe svina var mer framme da de først viste seg: Siden de har rømt fra fangenskap, kan de ikke sies å ha kommet hit «naturlig». Selv om den svenske staten ser annerledes på det, og selv om det er minimal genetisk forskjell på svina som er her nå og de som var her på Olav Tryggvassons tid. Ulven, derimot, kom fra Finland og ingen myndighet tvilte på at det var ekte, vill ulv som kom. Ulven hadde dessuten vært borte ganske kort tid, og dens rekolonisering av gamle jaktmarker ble nok sett på som mer naturlig enn når noe tilsvarende skjer med en art som ikke har vært her siden slaget ved Svolder. Uansett, ulven hadde også mange høyrøstede venner som villsvinet tydeligvis ikke har.

Det er ganske pussig hvordan kjente aktører

Foto: Roger Brendhagen.

fra ulvekonflikten inntar nye roller. Natur- og dyrevernorganisasjonene har interessert seg påfallende lite for villsvin, selv om dyra er utsatt for et jaktregime som er mer intenst enn det som har brakt ulvejakta inn for domstolene gang etter gang. Jegere går stille i dørene, men villsvin er en attraktiv art som i andre land forsvares av nettopp jegere. NJFF ser ut til å ha et varmere hjerte for villsvin enn for ulv, uten å gå åpent ut mot offisiell villsvinpolitikk.

Det er interessant at kontroversen om ulovlig utsetting er snudd på hodet: Noen jegere hevder hardnakket at ulvene i Sverige og Norge er satt ut av myndighetene i hemmelighet. Det ville være faunakriminalitet, og benektes bestemt i begge land. Når det gjelder villsvin, er Naturvårdsverket ikke i tvil om at en del er fraktet til nye lokaliteter av nettopp jegere. Miljødirektoratet har ikke uttalt seg, men fagfolk mener at det sannsynligvis har skjedd også her. Jegere beskylder altså myndighetene for å frakte rundt på

én art, mens myndighetene beskylder jegere for å frakte rundt på en annen.

Sagaen om norske villsvin og norske ulver viser at det ikke finnes noen objektiv grense mellom «vill» og «ikke-vill». Det er et omstridt skille, og et eksempel på det samfunnsforskere kaller en «sosial konstruksjon». Rent juridisk har myndighetene kanskje sitt på det tørre når det gjelder villsvin. Kjempeflaks da, for landbruksinteressene, at svina ikke kom samme veien som ulven, og som gullsjakalen kanskje vil ta. Men det burde ikke være juridiske slumpetreff av denne typen som avgjør skjebnen til norske arter. Kanskje er det ikke det heller, når det kommer til stykket. Det som skjedde med den vildeste og norskeste av alle arter i Nordfjella, viser at det alltid går an å finne en utvei om man ønsker å ta fram storslegga.

Første gang publisert som Månedens ytring i Jakt & Fiske nr. 6-2022 under tittelen "Hvem har svin på skogen".

Foto:
Erik Frøystein.

EN STOR TAKK TIL VÅRE MEDLEMMER SOM HAR STØTTET ULVEFONDET!

AV MORTEN REE

Nok en gang er Foreningen Våre Rovdyr (FVR) kommet i den situasjon at vi må gå til rettsak mot Staten for å forsvare våre ulver. Slike runder i rettsapparatet med advokater involvert koster både arbeidsressurser og ikke minst penger. Ulvefondet gjør oss i stand til å møte slike utfordringer, og vi vil rette en stor takk til alle våre medlemmer som i en årrekke har støttet fondet økonomisk.

ULVEFONDET BLE ETABLERT ALLEREDE HØSTEN 1992

Ulvens situasjon var på den tiden kritisk i Skandinavia. Den hadde fått litt fotfeste i Sverige og det ble også påvist noen få ulvespor på norsk side av grensen. Dette gjorde at diskusjonene rundt ulven pågikk i både Sverige og Norge og sterke krefter var i sving for å forhindre at etablering skulle skje i vårt land. Med dette som bakteppe så sentrale

folk i FVR at det ville komme en sterk konflikt mellom beite- og jegerinteresser på den ene side, og naturvernere på den andre siden. Det var da det ble bestemt at det måtte opprettes et ulvefond.

HELSEIDEN ANNONSE I TIDSSKRIFTET

Våre Rovdyr nr. 3-1992 presenterte et helsides oppslag om ulvefondet. Der ble ulvens kritiske situasjon beskrevet og folk ble oppfordret til

å støtte fondet. Oppslaget ble avsluttet med teksten: «HJELP VÅRE SISTE ULVER I SKANDINAVIA». I neste utgivelse av Våre Rovdyr, nr. 4-1992, skriver daværende leder Morten Bilet følgende i slutten på sin lederartikkel:

«For å nevne litt om ulven, har 1992 vært trafikkulykkesåret for ulvene, hvor hele fire dyr har omkommet i trafikken. To med bil og to med tog, fordelt med to i hvert land (Norge og Sverige). Men det har også i år vært en yngling i flokken i Medelpad/Jämtland. Finnskogsulvene ser også ut til å ha det bra, og yngling kan heller ikke utelukkes for disse. Det går også rykter om to eller flere ulver i Leksandområdet i Dalarna. Selv om antallet dyr totalt sett i Skandinavia er meget beskjedent, så er det spennende tider for ulven. Og med litt tilførsel av russer- eller finneblod i årene kan det se lysere ut for arten - ihvertfall på litt sikt. Slike langvandring av ulv fra for eks. Finland og ned til de næværende områder for arten i Skandinavia bør være sansynlig - noe som allerede kan ha skjedd. De fleste husker vel ulven «Ylva» - den ensomme ulven som Statens naturvårdsverk nå jakter på fordi den var så lite sky. Selv til tider med 80 manns styrke har det ikke lyktes å få skutt henne!! Hvorfor i allverden skal dyret nå straffes fordi det oppfører seg slik ulver gjør?»

Styret inkl. meg selv vil få takke for de kjempefine bidrag vi har fått til ulvefondet som vi annonserte i forrige nummer, midler som blir meget nyttig å ha i tiden fremover».

Her må tilføyes at tisper Ylva, som i løpetiden fattet interesse for noen hannhunder og ble dermed oppfattet som lite sky, ble avlivet i starten av 1994. Dermed var en av de få forplantningsdyktige ulvetispene på den

I løpet av de 30 år som er gått siden ulvefondet ble startet så har ikke situasjonen forandret seg noe særlig. Historien gjentar seg ved at Staten hele tiden opererer i grenseland av loven.

tiden borte. Naturvårdsverket i Sverige ville aldri opplyse om omstendighetene rundt avlving, av uviss grunn.

ULVEFONDETS UTVIKLING

Etter oppstarten høsten 1992 er følgende sakset fra årsmelding under årsmøtet våren 1993:

«Vi satte i gang et ulvefond i denne perioden. Oppslutningen og bidragene til fondet er vi godt fornøyd med. Særlig med tanke på at fondet til nå har hatt en kort varighet. Tilstanden på økonomien og ulvefondet blir kommentert på årsmøtet og kommer på trykk i tidsskriftet. Beholdning kr. 6 305 per 31.12.1992».

Etter hvert som ulvefondet fortsatte å øke så ble det brukt noen få tusen på sporing av ulvene på Finnskogen både i 1993 og 1994. Beholdning per 31.12.1995 er oppgitt til å være i underkant av 32 000. Etter at det på slutten av 1990-årene ble registrert noen få ulvepar i Norge økte fokuset og spenningen rundt ulven og vi fikk inn mer og mer penger til ulvefondet.

RETTLIGE PROSESSER

For første gang på ca. 50 år ble det påvist yngling av ulv i Norge i 1997. Det ble påvist totalt seks familiegrupper av ulv i Skandinavia kommende vinter. Konfliktnivået økte betraktelig da det også ble yngling året etter. Det toppet seg med at Direktoratet for naturforvaltning (DN) den 25.01.1999 ga fellingstillatelse på to ulver i Stor-Elvdal kommune. Vår påfølgende klage ble avvist og derfor besluttet vi gjennom vår advokat at FVR sammen med Naturvernforbundet tok saken til domstolene med såkalt midlertidig forføyning. Ulvejakten ble stanset og det

endte med at vi vant gjennom i rettsapparatet den 11. mars 1999. Dermed skulle dette opp for Oslo Byrett for endelig avgjørelse den 07.12.1999.

I Våre Rovdyr nr. 2-1999 under Viggo Rees oppsummering av all viraken rundt vedtak om ulvefelling og de rettsaker som er på gang, skriver han innledningsvis følgende:

«Vi oppfordrer derfor alle som er opptatte av denne saken å fortsatt støtte oss - både økonomisk og på ulike andre måter. Midler til rettssaken kan overføres Ulvefondet (Foreningen Våre Rovdyrs ulvefond - konto nr. 2800.10.08317 - nettadresse: <http://lynx.uio.no/fvr>). En hjertelig takk til alle som allerede har sendt oss økonomiske bidrag i denne forbindelse.»

Etter at FVR, Naturvernforbundet og WWF også vant saken i Namsretten i desember 1999 ble Staten pålagt å betale tilbake våre saksomkostninger. Sitat fra domsavgjørelsen står i Våre Rovdyr nr. 1-2000:

«Oslo byrett avsa 20.12.1999 dom med følgende domsslutning:

1. Miljøverndepartementets vedtak av 5. mars 1999, som stadfester Direktoratet for naturforvaltnings vedtak av 15. januar 1999 om fellingstillatelse på to ulver i Stor-Elvdal og Rendalen kommuner er ugyldig.

2. Staten v/ Miljøverndepartementet tilpliktes innen to uker fra dommens forkynnelse å betale Foreningen Våre Rovdyr, Norges Naturvernforbund og WWF Verdens Naturfond saksomkostninger med kr. 94.412,-».

Etter at Miljøverndepartementet (MDep) og deres fagdirektorat hadde tapt to ganger mot naturvernorganisasjonene ble de desperat, og fikk gjort vedtak med endring av den viktige §12 i Viltloven, slik at de lettere kunne få gitt fellingstillatelser med bedre beskyttelse i loverket.

Dette ga det resultat at DN 5. februar 2001 vedtok å felle to familiegrupper, Imsdalsflokken og Atnadalsflokken, til sammen 19 dyr. FVR ber umiddelbart om oppsettende virkning inntil vår klage blir behandlet, men dette ble avfeid av MDep. Deretter begjærte FVR sammen med Naturvernforbundet og WWF en midlertidig forføyning. Rettsmøte 13. og 14.

februar endte med at vi ikke fikk medhold, og naturvernorganisasjonene ble dømt til å betale til sammen kr. 100 000 i saksomkostninger.

ULVEFONDET BRUKT OPP

Dommen i Oslo namsrett var ikke bare et nederlag for arbeidet med å sikre en direkte truet art i Norge og Skandinavia, men den representerer en voldsom økonomisk belastning for en liten forening som FVR. Etter at Staten vant fram var det umulig for FVR å anke saken opp til Høyesterett av økonomiske årsaker. Ulvefondet var i tillegg blitt redusert til et minimum.

Siden den gang har ulvefondet på mange måter levd sitt eget liv. Det har vært få rapporter om status i tidsskriftene og pengebruken har vært minimal og fondet har bygd seg opp igjen. Ulvefondet har i alle år mottatt bidrag fra mange av våre medlemmer. Enkelte har betalt inn faste månedlige bidrag, noen betaler en gang i året eller mer tilfeldig. Vi har også mottatt gaver på til dels store beløp.

HISTORIEN GJENTAR SEG

I løpet av de 30 år som er gått siden ulvefondet ble startet så har ikke situasjonen forandret seg noe særlig. Historien gjentar seg ved at Staten hele tiden opererer i grenseland av loven. Når de møter motstand fra naturvernorganisasjoner, så endrer de bare loven, slik de også har gjort de siste par årene. Ulovlig jakt er utbredt, stortinget via sitt forvaltningsapparat holder ulvestammen på norsk side av grensen ned på et absolutt minimum. I Sverige har det heldigvis gått bedre selv om årets store ulvejakt i Sverige tyder på hardere tider også der.

STATUS FOR ULVEFONDET I DAG

Før rettsakene mot Staten i 2021/22 var Ulvefondet vokst til kr. 709 000. I fjor ble det brukt 168 000 på rettsakene. Dette tilsvarer 1/3 av de totale utgiftene ettersom NOAH og Naturvernforbundet også er med og deler på utgiftene. Status for Ulvefondet ved årsskifte var kr. 604 488 medregnet fjorårets renter og innbetalinger fra medlemmene våre på kr. 58 900.

Vi skylder en stor takk til våre rovdyrinteresserte medlemmer som har gitt oss økonomisk støtte som gjør det mulig for oss å kjempe disse kampen for ulvene i rettsystemet!

Foto: Roger Brendhagen.

FORENINGEN VÅRE ROVDYR WORKSHOP

Finland, 5. - 10. september 2023

Foreningen Våre Rovdyr inviterer våre medlemmer med på eksklusiv rovdyrtur til Finland. Vi har inngått en avtale med kjentmann Roger Brendhagen om å ta oss med til Lassi Rautiainen i Finland. Vi kan garantere store rovdyr på nært hold.

Lassi og hans team er dyktige, hyggelige og imøtekommende for "foto-ønsker" og nye vinklinger. På denne turen vil dere får spennende møter med rovdyr og uforglemmelige minner.

Pris kr. 13.500,- (Reise og transport kommer i tillegg).

Inkludert:

- 5 netter i fotoskjul
- Kost og losji
- Kurs

Informative og lærerike foredrag vil gi deg kunnskap og fotoglede. Individuell opplæring. Fotoredigeringstips i Lightroom. Lån av kamera og optikk er mulig.

Påmelding: Husk å sende mail med påmelding til: roger@brendhagen.no
Oppgi fullt navn, postadresse, mobilnummer og fødselsdato.
Roger Brendhagen e-post: roger@brendhagen.no www.brendhagen.no
Mobil: +47 48401818

Det er et tak på 25 personer. Alette Sandvik vil være med som guid fra FVR. Ta kontakt for spørsmål om turen på e-post: as@fvr.no

ÅRETS SPORINGSTUR

TEKST: ARNE FLOR.

Lørdag 25. februar var det igjen klart for den årlige sporingsturen etter rovdyr i området rundt Haugen i Julussdalen. Haugen er den plassen i Julussdalen som FVR arvet etter Ragnhild Hanstad. I forkant av turen var det stor usikkerhet om FVR kunne gjennomføre en sporingstur da flere familiegupper av ulv i ulvesonen var skutt bort. Men som skrevet i forrige nummer av Våre Rovdyr, så er Julussdalen og områdene rundt svært attraktive for ulv. Her er det bra med elg, som er ulvens viktigste matkilde. Vi håpet tidligere i vinter at et nytt par ville etablere seg i området grunnet denne rike tilgangen på byttedyr. Og ganske riktig. Nyere sporing viste at det var kommet inn ei tisper som gikk sammen med en hannulv som i lengre tid hadde gått rundt der.

I ukedagene før sporingsturen var Christin, Erling og Tor Arild fra FVR sitt styre ute og sjekket skogsbilveier som var brøytet, eller lette å kjøre på. De fant nye og flotte ulvespor, og spor etter jerv, og gjorde et godt arbeid i forkant av sporingsturen. Dermed kunne sporingsturen gjennomføres.

Været er som kjent en viktig faktor når det gjelder å finne og følge spor. Natt til fredag kom det snø sammen med kraftig vind. Det gjorde at de tydelige ulvesporene fra dagen før forsvant. Men sporene etter jerven kunne en følge, og de kunne kanskje lede oss til et elgkadaver eller beinrester etter en elg.

Etter å ha fått transportert alle inn til et godt startsted, bega turfølget seg innover i terrenget på ski og truger ledet av Erling. Vi fulgte et jervespor som hadde krysset veien

der vi startet. Kort tid etter at vi startet så passerte vi en bekk som hadde frøset igjen og med mye snø oppå. Der hadde en oter, som vi fant spor av nede ved veien, krysset jervesporet. Artig og litt uvanlig at en skulle finne spor etter en oter langt oppe i furuskogen. Etter at vi hadde gått en stund fant vi også noen eldre ulvespor. Jerven hadde noen plasser krysset disse sporene. Så muligheten for å finne en plass lenger inne i skogen hvor jerven hadde vært og forsynt seg av rester av ulvens måltid økte. Jerven, som også er et skogsdyr, utnytter matkilder som ulven har lagt ned. Det er nok også hovedgrunnen til at jerven er tilbake i skogen.

Etter noen timer var det spisepause. Tor Arild og Ingvild ordnet med bål, og det ble grilling. Turen fortsatte så videre i sporet etter jerven. Etter en stund kom gruppa inn i tettere skog og her ble liggeplasser funnet og forskjellige sporstier. Ved liggeplassen fant vi noen beinrester. Disse har trolig jerven knust med sitt kraftige bitt, for å komme til margen. Alle sporene ved liggeplassen fortalte at det hadde vært stor aktivitet der.

Flere av sporstiene ble fulgt i håp om å finne et kadaver, som med stor sannsynlighet lå der inne en plass, men det ble ikke funnet. Det ble en meget fin sporingstur selv om snøværet og den kraftige vinden i forkant hadde redusert sporingsmulighetene en del. Nå er det bare å glede seg til neste år og håpe at ulveparet får valper, og at vår miljøminister ser verdien av ulven i et fungerende økosystem.

Foto: Ingvild Elise Ihle.

Foto: Roger Brendhagen.

ROVDYRGLÉDER

1. 2023

AV ALETTE SANDVIK

Det er vondt å oppleve det som skjer med ulvene som lever innenfor den norske ulvesonen hver vinter. Da Klima- og miljøminister Espen Barth Eide åpnet for ulvejakt på Ulvåflokken i februar 2023 så kom det et stort oppbud med jegere til disse skogområdene for å få skutt de siste ulvene. Den siste jakt dagen var det to livredde ulvevalper igjen som hadde opplevd å miste hele flokken sin og som hadde blitt jaget i dagevis. Man kan jo bare forestille seg hvor stresset disse dyrene var.

En ting er at det jaktes på kritisk trua arter i seg selv. En annen svært kritikkverdig side ved dette er nettopp hvordan denne jakten er organisert på. I Norge utføres jakt på trua rovdyr av mennesker med sterke antipatier mot dyrene det jaktes på og mange av menneskene som hører til disse miljøene har et ønske om å utrydde ulven. Disse menneskene har egne grupper på sosiale medier («Nullvisjon», «Ekte mannfolk skyter ulv», «Naturen for alle» osv) der det uttrykkes svært mye sinne og hat mot en helt naturlig tilhørende art i norsk natur. Det er svært provoserende for mange og skaper enormt mye sinne og konflikter når jegere med ekstreme holdninger til store rovdyr får tillatelse fra staten til å skyte utrydningstruede arter.

Det er en ukultur i disse jegermiljøene der dyr, og spesielt rovdyr, har svært liten verdi. Mange av jegerne sier de er ute i skogen for å hevne seg fordi de har mistet husdyr eller jakthunder. Eller fordi rovdyr spiser av deres «jaktbytter». Dette natursynet er så banalt og kunnskapsløst og vitner om en naturforståelse helt uten rot i eksisterende forskning og helhetlig økosystemforståelse. Det brettes ut på nettsider og sosiale medier hvor fantastisk «deilig» det er å skyte disse individene.

Vi skulle være et opplyst demokrati som følger definerte regler for etisk oppførsel overfor hverandre og de andre artene som vi deler landet med. Men det vi ser når det gjelder en trua art som ulven er sjokkerende og forkastelig.

Det er svært kritikkverdig i seg selv at Klima- og miljødepartementet vedtar å skyte et så stort antall av en kritisk trua art. Når man attpåtil tillater selverklærte «ulvehatere» å sørge for jakten så er det tydelig at den moralske dimensjonen er totalt fraværende. Den norske stat har i mange år nå latt denne ukulturen få vokse seg stor. Staten legitimerer at disse jegermiljøene vokser når de gir økonomisk støtte til organisasjoner som forfekter disse forkastelige ideene om at ulven ikke hører hjemme i norsk natur og at den fortjener å pines. Noe av dette ekstreme natursynet gjenspeiles også hos stortingspolitikere fra en rekke partier.

Et flertall av Norges befolkning er positive til ulv i norsk natur og det minste vi kan gjøre er å følge våre egne lover når det gjelder dyrevelferd. I dyrevelferdsloven står det følgende:

«Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger».

Vi har også en viltlov der det står følgende:

«Jakt og fangst skal utøves på slik måte at viltet ikke utsettes for unødige lidelser og slik at det ikke oppstår fare for mennesker eller husdyr eller skade på eiendom».

Å tillate et stort antall sinte menn å jakte på uskyldige dyr på denne måten fører bare til mer konflikt, mer hat og enda steilere fronter i rovdyrdebatten. Forskning har vist at aversjon mot de dyrene det jaktes på senker terskelen for human jaktutøvelse slik at det blir større aksept for skadeskyting innen jaktlaget. En undersøkelse fra 2012 avslørte at 2 av 3 ulver ble skadeskutt under jakten det året. Hele 40% av gaupene led samme skjebne. I denne undersøkelsen utrykte jaktlederen at det var helt akseptabelt og «normalt» med så mye skadeskyting (NINA rapport 838 «Skadeskyting av rovvilt», 2012). Når jakten utføres på en måte der så mange individer skadeskutes, så er det et alvorlig etisk problem.

Våre myndigheter har et ansvar for å sørge for at ville dyr blir behandlet med respekt og verdighet. I dag har vi ingen ansvarlige som tar ansvar for at ulven ikke utsettes for unødige lidelse. Når man gang på gang avdekker brudd med viltloven og dyrevelferdsloven så må det få følger. Den norske rovviltforvaltningen kan faktisk ha nådd sitt absolutte lavmål denne vinteren. Uavhengig av hva man måtte mene om ulv i Norge så er den norske behandlingen av denne arten som et gufs fra middelalderen. Dette må vi få en slutt på.

Vi er så innmari mange i dette landet som setter pris på de store rovdyrenes tilstedeværelse i naturen, som gleder oss stort over å få et lite glimt av dem, eller bare kunne få se et spor etter en av de fire store. Vi må tørre å si dette høyt i mye større grad.

God sporpåske fra Alette.

Foto: Kjartan Trana.

Fra venstre: Rune Moen fra Trysil, Arne og Anna Maria Øvergård fra Målselv, Bjørn Foyn fra Trysil, Frode Røsand fra Elverum, Mette Eng fra Marker. Foto av bjørn: Roger Brendhagen.

HØYERE LIVSKVALITET MED ROVDYR I NATUREN!

Vi i Foreningen Våre Rovdyr fikk i 2022 laget 10 filmsnutter som presenterer ulike personer som lever i områder med store rovdyr. Felles for dem alle er at de tør å stå frem med sine positive holdninger til rovdyr, selv om dette for mange kan oppleves som belastende i små lokalsamfunn. Å leve med store rovdyr er for de fleste nordmenn helt problemfritt. I disse filmene får vi høre om gleden over å ha rovdyr i naturen der man bor og hvordan det gir en høyere livskvalitet bare å vite at det finnes noen rovdyr som får leve i fred. Det er tross alt et flertall i Norge med dette synet på rovdyr, selv om media alt for ofte velger å trekke frem de kritiske røstene

De 10 videoene ble publisert suksessivt gjennom hele desember på våre nettsider, Youtube og på Facebook. Filmene fortsatt sees på disse sidene.

Filmene er laget av Arne Nævra og Torgeir Beck Lande.

Takk til alle som stilte opp på filmene.

Rune Moen: "Det skaper en enda større opplevelse å kjøre hundespann i et område der det er ulv".

Arne og Anna Maria Øvergård: "Jeg har drevet med sau og hatt mye bjørn i saueflokken, men jeg klarte ikke å se på bjørnen som den store fienden. Bjørnen har også sin plass".

Bjørn Foyn: "Det var en kjempeberikelse å oppleve bjørn rett utenfor hytta".

Frode Røsand: "For meg betyr det å ha rovdyra i norsk natur, og ulv spesielt, veldig mye. De hører til her, de har alltid vært her og vi har et ansvar for å ta vare på de".

Mette Eng: "De største opplevelsene jeg har hatt her i Marker er ulveobservasjoner".

FORENINGEN VÅRE ROVDYRS ÅRSMØTE

Kjære alle medlemmer. I år blir årsmøtet arrangert helgen 26. -28. mai på Langedrag Naturpark. Langedrag er en fjellgård 1000 moh i Tunhovd i Nore og Uvdal kommune.

PROGRAM

Fredag 26. mai

Innsjekk før kl. 18.00

19.00 Middag

20.00 Foredrag med Tuva Thorson fra Langedrag om ulv

Lørdag 27. mai

7.30 Morgenstell i fjøset

8.30 Felles frokost

12.00 Elgforing

13.00 Felles lunsj for alle deltagere (rømmegrøt)

14.00 Foring av rovdyr

15.00 Årsmøtet avholdes

17.30 - 18.30 Middag

19.00 - 20.00 Foredrag med Trond Berg i peisestuen - «Hva uglene lærte meg».

Trond Berg er NRK Hedmark og Opplands naturmann. Han har vært fast bidragsyter til NRK-programmet Ut i naturen siden serien startet i 1992. Etter foredraget blir det sosial samling i peisestuen.

Søndag 22. mai

8.30 - 9.30 Felles frokost

11.00 Tur til Skridunatten (ca. 2 timer i lett terreng)

Vi dekker inngang i parken med tilgang til alle fasiliteter og lunsj på lørdagen. De som ønsker å delta på middagen etter årsmøtet og overnatte til søndag må dekke dette selv, men får det til redusert pris. Middag med overnatting + frokost 1400,-.

For spørsmål og påmelding send en e-post til:
fvr@fvr.no eller ring Alette Sandvik på tlf: 90 60 39 50.

Foto: langedrag.no

RAPPORT FRA FORENINGEN VÅRE ROVDYR SITT ROVFUGLMOTTAK – AVDELING ØSTLANDET

AV GEIR SJØLI

Siden forrige rapport i Våre Rovdyr nr. 2/22 har to fugler vært innom mottaket.

Den 8. desember ble ei kattugle påkjørt i Gjerdrum. Heldigvis tok sjåføren med seg ugla som satt fortumlet i veikanten. Dagen etter overtok vi fuglen som var ei stor, flott voksen hunn av brun fargevariant. Hun hadde ingen brudd men var preget av den smellen hun hadde fått, og ville ikke fly. Hun ville heller ikke spise selv, så vi måtte mate den med kylling og annet kjøtt.

Etter noen dager ble hun mer aktiv og kunne fly bra. Dessverre ville hun ikke ta til seg mat vi la ut til henne, verken hele mus – eller daggammel kylling. Det er av og til slik at noen fugler vi får inn ikke spiser selv, og særlig er dette tilfelle med kattugler. Det er mulig det er stress som er årsaken til dette. Etter to uker med tvangsforing av denne utaknemmelege ugla var den sterk, treffsikker og hadde normal vekt. Den ble da hentet av finneren og tatt med "hjem".

Den 19. desember kom en mann med en hønsehauk. Den hadde prøvd å ta tamender som var inngjerdet i et nettingbur. Hendelsen fant sted i Nes kommune. Fuglen hadde fått en bråstans i nettingen og satt svært forkommen på bakken. Det var en ung hunn av året. Vi fant ingen brudd, men hun var svært mager og de siste kreftene ble nok brukt i dette angrepet. Vi ga eggeplomme med melk og sukker og lot henne sitte i fred. Dessverre døde hun etter noen timer, muligens av indre blødninger.

Fredag 10. februar fikk vi melding om ei ugle som var påkjørt og døde på E16 i Nes. Det viste seg å være ei hornugle. Vi oppbevarer den inntil videre for Naturmuseet Universitetet i Agder.

Det er både opp og nedturen i denne virksomheten. Vi minner om at siden 1970 tallet er 50% av jordens ville dyr fortrent, og tiltak for å stoppe denne utviklingen kommer for sent og går for sakte. Kanskje vil våre etterkommere en gang i framtiden si "det skal visstnok ha vært noen som i sin tid arbeidet med å verne rovdyr og rovfugler".

HUBROENS SIDE FOR DE YNGRE

Illustrasjon: Viggo Ree

HUBROEN SPØR

1. Hvor fort kan en brunbjørn løpe?
 1. 10 km/t
 2. Over 50 km/t
 3. Over 80 km/t
2. Hva heter verdens minste rovpattedyr?
 1. Ugle
 2. Røyskatt
 3. Snømus
3. Hva betyr det at villreinen lever nomadisk?
 1. Den vandrer
 2. Den holder seg på samme sted
 3. Den lever i telt
4. Hva er jerven kategorisert som på norsk rødliste?
 1. Sterkt truet
 2. Kritisk truet
 3. Sårbar
5. Når kommer brunbjørnen ut av hiet?
 1. Januar/februar
 2. April/mai
 3. Juni/juli

Send inn svarene dine til fvr@fvr.no med navn og adresse. Merk emnefeltet "Hubroen spør". Vi trekker ut en vinner som vil få en premie i posten.

Tegning av
Ranveig Gundersen.

▶ Johan Storm Nielsen i ovnmuseet på Svarvagården 2. august 2001. Dette er en verdifull kultursamling i Snåsa. Foto: Viggo Ree.

MINNEORD FOR JOHAN STORM NIELSEN (1944-2023)

AV VIGGO REE

Den 12. februar 2023 gikk Johan Christian Storm Nielsen ut av tiden. Nok en bauta innen arbeidet for ivaretagelse av natur- og miljøverdier i vårt land ble borte. Det er trist siden vi lever i en tid da ødeleggelsen av biomangfoldet i våre omgivelser i økende grad griper om seg. Så langt kan man bare ane konturene av hva det såkalte grønne skiftet vil føre med seg av nedslående og fatale konsekvenser.

Johan ble født 31. mai 1944 og vokste opp i Bergen. På det zoologiske museet i byen fikk han kjennskap til de store rovdyrene. Dit ble Johan tatt med av foreldrene når været var for dårlig til å dra på tur i Byfjellene. Hans interesse for museer fulgte ham gjennom hele livet. Som ungdom flyttet han med familien til Store Milde i Fana. Her ble Johan opptatt av arboretet og den botaniske hagen på stedet. Allerede midt på 1960-tallet engasjerte han seg i naturvernsaker, bl.a. i forbindelse med utbyggingsplanene for Otravassdraget i Setesdal. Senere ble

det skogbruksutdannelse i Steinkjer og på Finsås jord- og skogbruksskole i Snåsa 1968-69. I 1968 giftet han seg med Vigdis Svarva og overtok ansvaret for gårdsdriften på Svarva i Snåsa.

De første årene i Snåsa arbeidet Johan i skogen og med produksjon av storfekjøtt. På begynnelsen av 1980-tallet startet han opp som melkebonde. Johan var en dyktig gårdbruker. Han var alltid nysgjerrig på ny kunnskap, og abonnerte på landbruksfaglige tidsskrifter fra tre nordiske land. Johan var opptatt

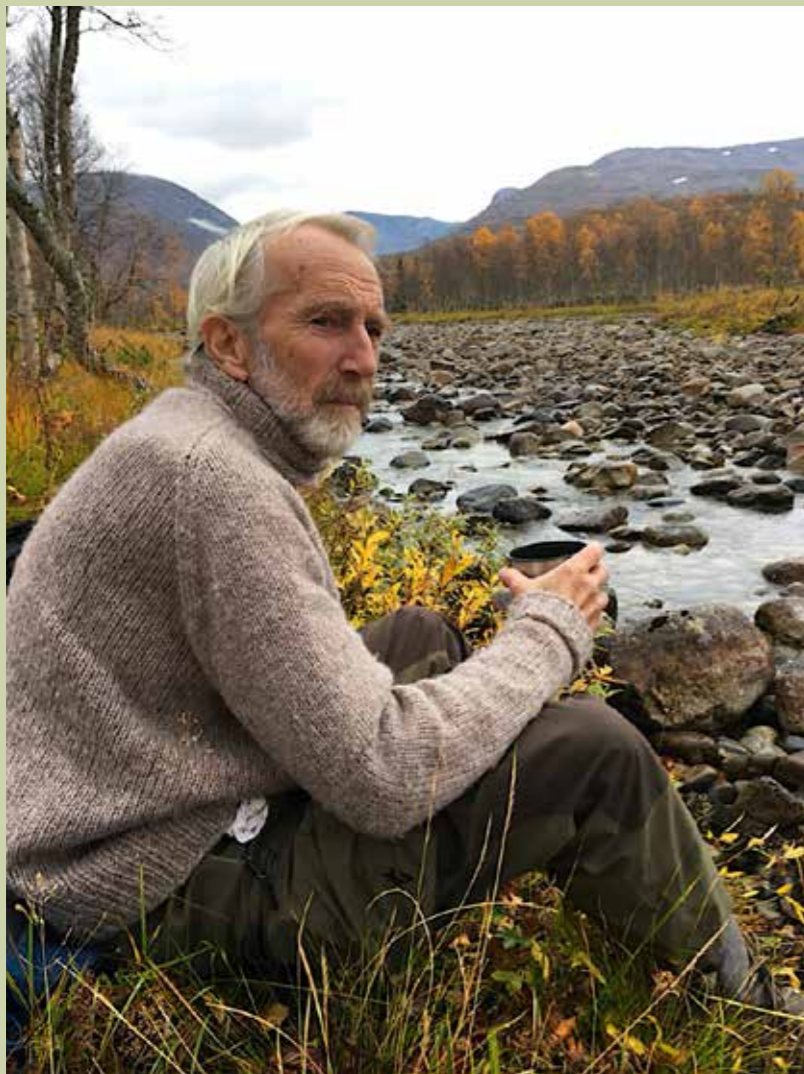

▼ Samling i inngangspartiet på hovedbygningen på Svarva 27. juni 1999. Fra venstre Johan Storm Nielsen med samojedhunden Rufse, Vigdis Svarva Nielsen, Christine Svarva Nielsen, Benjamin O. Ree og Viggo Ree. Besøket på gården var en del av en sommertur til Nordland for holveværingene. Foto: Viggo Ree.

av grovførets kvalitet og tidlig høsting for å holde kraftfôrprosenten så lav som mulig. Med betydelig innsikt i bondeorganisasjonenes ensretting og til dels omfattende miljøfiendtlighet i alt som berører areal og artsfredning sørget han med sitt naturvernengasjement for å bringe inn motforestillinger i distriktenes syn på bl.a. rovdyrforvaltningen. Det er ingen i FVRs historie som har bidratt med så betydningsfulle innblikk i saue- og storfedrift, tapstall, tilskudds- og ertstatningsordninger, nyetablering av sauebruk i rovdyrprioriterte områder, regler og dispensasjoner for bruk av snøscooter, faunakriminalitet i grensetraktene og nasjonalparkforvaltning som Johan. Hans mange artikler og

innlegg i medlemstidsskriftet gjennom flere tiår satte spor etter seg også langt utenfor foreningen. I 2000 ble Johan tildelt FVRs rovdyrpris, og han var senere regionleder i og med i arbeidsgruppen i Midt-Norge.

Johan var et aktivt turmenneske. Hans utflukter med og uten ski ble gjennomført over hele landet, men det var fjelltraktene i Trøndelag og Nord-Norge som ble verdsatt høyest. Under turene samlet han bl.a. stein. På gården bygget han i etapper ulike rom for sin betydelige geologiske samling. Og takket være anselig historiebevissthet etablerte han et museum med tilsammen 78 ovner. I tillegg ble landbruksredskaper fra generasjoner på Svarva ivarettatt for

► Den 2. oktober 2022 besøkte Johan Storm Nielsen Børgefjell for siste gang. Her fant han fram til et sted der hans aske skulle spres en gang i 2023. Foto: Vigdis Svarva Nielsen.

ettertiden. For besøkende til gården representerer disse samlingene store opplevelser. Ved forskjellige anledninger fikk også min sønn Benjamin og jeg overvære gårdskolleksjonene samt erfare den storslagne gjestfriheten.

Med sine sterke meninger markerte Johan seg særlig i lokalsamfunnet. Han var så prinsippfast i ulike sammenhenger at det ble utfordrende også for hans nærmeste. Pinlig nøyaktighet og eksakt kunnskap var egenskaper som fulgte snåsabonden gjennom livet. Johan var hel ved. Slikt er alltid oppløftende gjennom tider da historieløshet, kunnskapsmangel, dumskap og giddeløshet brer mer og mer om seg også innen naturvernorganisasjonene. En av Johans aller nærmeste venner var Stein Finstad, som i en periode var prest i Snåsa. Vennskapet var spesielt fordi Johan allerede i unge år meldte seg ut av Statskirken. Etterpå flyttet Stein til Hole i Buskerud, der han

bl.a. døpte og konfirmerte Benjamin i 2004. Stein tok avskjed med Johan under et besøk til Snåsa i januar i år.

Grunnet ryggproblemer gikk Johan ut av yrkeslivet som 64-åring. Han og Vigdis flyttet da over i kårbygningen. Den yngste datteren Christine overtok gården for om lag ti år siden. Hun og mannen fortsatte ikke driften, men leier ut gårdsarealet. I september 2022 fikk Johan påvist kreft i bukspyttkjertelen. På hans siste tur til Børgefjell i fjor høst pekte han ut stedet der asken hans skulle spres når den tid kom. Den 25. oktober 2022 fikk jeg en e-post fra Johan der det sto at han neppe hadde mer enn noen uker igjen. Han takket for alt inspirerende og kunnskapsformidlende samarbeid vi hadde hatt gjennom årene – og avsluttet med «Gi dere aldri». Signe Johan sitt minne.

FORENINGEN VÅRE ROVDYR

Postboks 195
2151 Årnes
E-post: fvr@fvr.no
Web: rovdyre.no

STYRELEDER

Tor Arild Esperås
te@fvr.no / 413 89 190

STYREMEDLEM OG KASSERER

Morten Ree
mr@fvr.no / 481 77 973

STYREMEDLEMMER

Toril Andresen
ta@fvr.no / 924 32 146

Erling Mømb
em@fvr.no / 416 17 110

Tom Olav Trydal
tt@fvr.no

Bjerg Eva Öhlin
bo@fvr.no

VARAREPRESENTANTER

Morten Kraabøl
mk@fvr.no

May Britt Trydal
mbt@fvr.no

Eddie Thomas
et@fvr.no

Tage Vedal
tv@fvr.no

DRIFTSKONSULENT

Geir Sjøli
gs@fvr.no

FAGKONSULENT

Arne Flor
af@fvr.no

DAGLIG LEDER

Alette Sandvik
as@fvr.no

RÅDGIVER

Ingvild Elise Ihle
ii@fvr.no

FORENINGENS FORMÅL

Foreningens formål er:

- å arbeide for at alle norske og felles nordiske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander.
- å arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse.
- å spre faktaunderbygd og vitenskapelig informasjon til massemedia og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for høvelige biotoper.
- å støtte forskning om norske og felles nordiske rovpattedyr og rovfugler.
- når det gjelder jakt, skadefelling/uttak og fangst, å arbeide for at det tas hensyn til
 - artenes bestandssituasjoner
 - de respektive artenes yngletid
 - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
 - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- å være aktive på lokalplanet, på landsbasis og internasjonalt.
- å samarbeide med lokale og statlige myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner om å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og å finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.
- å samarbeide med andre tilsvarende organisasjoner i Norge i saker hvor det er fordelaktig med felles samarbeid for å styrke måloppnåelsen til foreningen.
- å samarbeide med tilsvarende organisasjoner i de øvrige nordiske land, spesielt med foreningens svenske søsterorganisasjon, Svenska Rovdjursforeningen.

BIDRAG TIL FVR

Foreningen Våre Rovdyr er godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det betyr at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med 500 kr til og med 25.000 kr, enten det gis til Ulvefondet, som ordinær gave eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke medlemskontingenten.

Om du ønsker at gavebeløpet skal innrapporteres til ligningsmyndighetene trenger vi ditt personnummer. Opplysninger kan sendes til daglig leder ved mailadresse as@fvr.no

Vi har nå opprettet et kontingentsystem, som er oppgitt på medlemsfakturaen også, at du kan betale et større beløp enn det som er oppgitt og sum over medlemskontingenten vil anses som en gave til vårt arbeid. Hjertelig takk for alle bidrag.

KONTINGENTSATSER

Ordinær medlem	kr 300,-
Ordinær medlem + familiemedlem(mer).....	kr 400,-
Juniormedlem (under 18 år)	kr 100,-
Bedriftsmedlem	kr 1000,-

Medlemskap inkluderer alle årlige utgitte hefter av *Våre Rovdyr*.
Kun abonnement på *Våre Rovdyr* kr 400,-
Medlemskontingentkontr: 2801.46.63616

Member/subscription abroad: NOK 400,-
Sparebanken Sør, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: SPSONO22
IBAN-number: NO0728014663616

ULVEFONDET

Kontr. 2800 10 08317

Ulfefondet støtter forskning, infoarbeid og prosjekter for å redde ulven i Norge.
Gi ditt bidrag til Ulvefondet i dag!

ROVDYRENE.NO

facebook.com/rovdyrene

instagram: foreningen_vaare_rovdyr